

Vejby i vore hjerter

*Et udvalg af J. Th. Lundbyes Vejbybilleder
kommenteret af Jens Anker Jørgensen*

Johan Thomas Lundbye (1818 - 48) var officerssøn og boede som ung mand i perioder i Frederiksværk, hvor faderen var oberst ved Raket-korpset. Obersten havde embedsbolig i Vinderød i den nuværende skovridergård.

Johan var den mellemste af syv brødre, og det har ikke været let at være kunstneren i den familie. Brødrene gjorde karriere som embedsmænd, og faderen prøvede at styre Johan i den rigtige retning ved at brænde hans tegninger og forbyde ham at male og tegne, men det mislykkedes. Moderen havde et særligt forhold til den søn der ikke var som de andre, og hun holdt hånden over ham. Hun fik til sin sorg ingen døtre og har nok følt, at Johan var det nærmeste hun kunne komme det.

Familiebaggrunden har sin del af skylden for, at Lundbye aldrig rigtig fandt sig til rette i verden, men hele sit korte liv igennem var plaget af usikkerhed og tvivl om sine talenter og muligheder. Sommeren 1843, hvor han i juni og juli besøgte sin akademikammerat P. C. Skovgaard i Vejby, er en af de få lykkelige perioder i hans liv.

Lundbye døde i 1848, ugift, kun 29 år gammel. Han havde meldt sig som frivillig i Treårskrigen, men blev på vej til fronten ramt af et vådeskud og ved en hastig ceremoni begravet på kirkegården i Bedsted ved Åbenrå, indsvøbt i et Dannebrogflag. Selvportrættet (1) med den James Dean-agtige blanding af følsom styrke og mut trods er et godt udtryk for den 19-årige Lundbyes sjælstilstand. Blikket er så intenst, at man kan føle sig helt ramt af det, men rummer samtidig en rugende mistillid til, hvad der skal komme ud af det hele.

Den enestående fine tegning af den unge dansker burde være et nationalt klenodie. Den var på auktion i 1992, men ingen danske museer viste interesse. Den blev solgt til Tyskland for 64.000 kr.

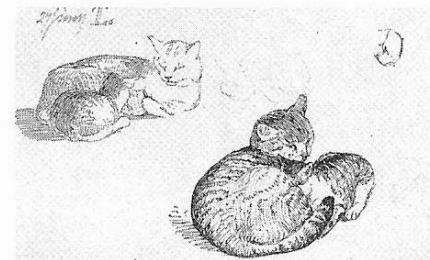
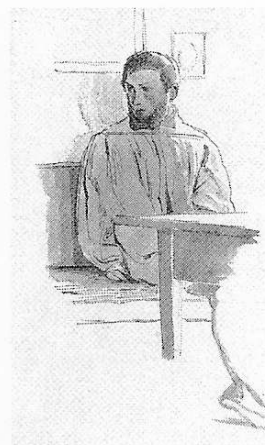
Peter Christian Skovgaard (1817 - 75) var vokset op i Vejby, hvor moderen havde en lille landhandel. Familien havde ikke haft råd til at sende ham på Kunstakademiet, men de lokale skolelærere satte en indsamling i gang, så det lovende talent kunne komme frem.

Skovgaard var en rolig, ligevægtig mand, der ikke lod sig imponere af hvad som helst. Navnet fylder godt i kunsthistorien. Han blev selv et af de store guldaldernavne, og han blev stamfader til et helt dynasti af tegnere og malere. Men det kunne man ikke vide i 1843, hvor han ligesom Lundbye var midt i tyverne og hverken var berømt eller gift eller forlovet.

Billedet (2) viser et teselskab i Skovgaardfamiliens hus Bakkehuset (se kortet s. 11). Personerne er den familie- og vennekreds, der har været Lundbyes daglige omgang i Vejby sommeren. Inderst i sofaen til venstre sidder den navnkundige lærer Jensen, der førte sit regiment i Vejby i det meste af århundredet. Han var en af dem der havde hjulpet Skovgaard frem. Ved siden af ham har Skovgaard malet sig selv, og ved siden af ham sidder Lundbye. Over for de tre mænd sidder ved bordets langside madam Skovgaard med kyse, og for bordenderne sidder Skovgaards to søstre, til venstre Vilhelmine og til højre Broe. Man ser at det er beskedne forhold, men interiøret er præget af en anden og mere borgerlig stil end den man træffer i bondehusene.

3

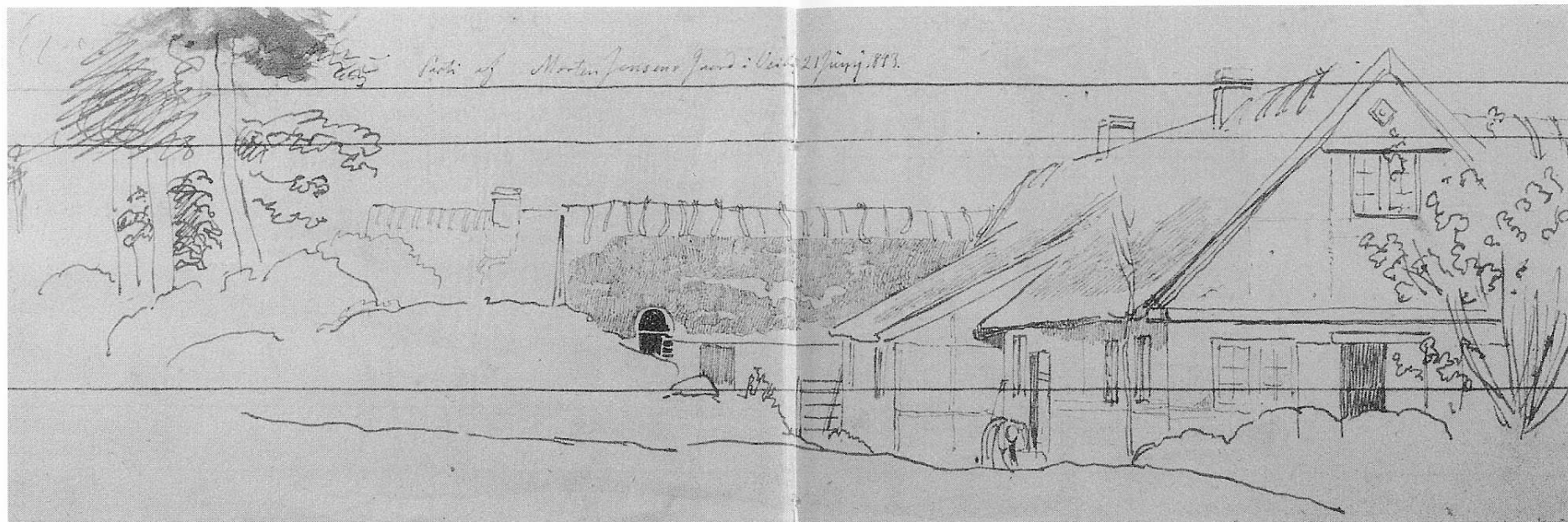

Skovgaard har lavet billedet af sig selv på grundlag af en skitse som Lundbye havde tegnet (3), og katten nederst til højre har også forlæg i en Lundbye-skitse (4).

Madam Skovgaards hus ligger stadig på sin plads i Vejby (5). På den side af huset der vender mod forsamlingshuset er der et lille vindue, som ligner lyskilden i interiøret. Måske var det her teselskabet fandt sted for 152 år siden.

6

Pladsen hos familien Skovgaard var trang, så Lundbye blev indlogeret på Morten Jensens gård Svaneholm. Det var ikke noget dårligt sted for en maler. Den 1. juli skriver Lundbye i et brev til vennen Lorenz Frølich: « - - i og ved den Bondegaard, hvor jeg boer og nu sidder og skriver til Dig, (har jeg) fundet en saadan Rigdom af Motiver for Maleren, at den er en uudtømmelig Guldgrube for mig. Og dog er det (en) aldeles almindelig Bondegaard, hvis fornemste Prydelse er en Gruppe Elmetræer paa en lille Höi. » Elmetræerne ses yderst til venstre (6).

Det mærkelige format skyldes, at tegningen stammer fra Lundbyes såkaldte «Lange Bog», en skitsebog han havde ladet lave af noget regnskabspapir. Man kan se stregerne til debet og kredit på tegningen. Grunden til hans glæde ved netop dette papir var, at han havde fået det af Marie Louise Neergaard, som var hans livs store kærlighed. Det røbede han dog aldrig for hende, fordi han fandt forbindelsen mellem den fattige maler og forpagterdatteren fra herregården Vedbygaard usandsynlig. Kort før sin død i 1895 fik Marie Louise lejlighed til at læse Lundbyes dagbøger, og hun forstod da, hvilke følelser han havde næret for hende. På sit dødsleje udtalte den 78-årige jomfru med en fin rødmen i de blege kinder, at «hvis Lundbye havde friet, havde han ikke fået nej. »

8

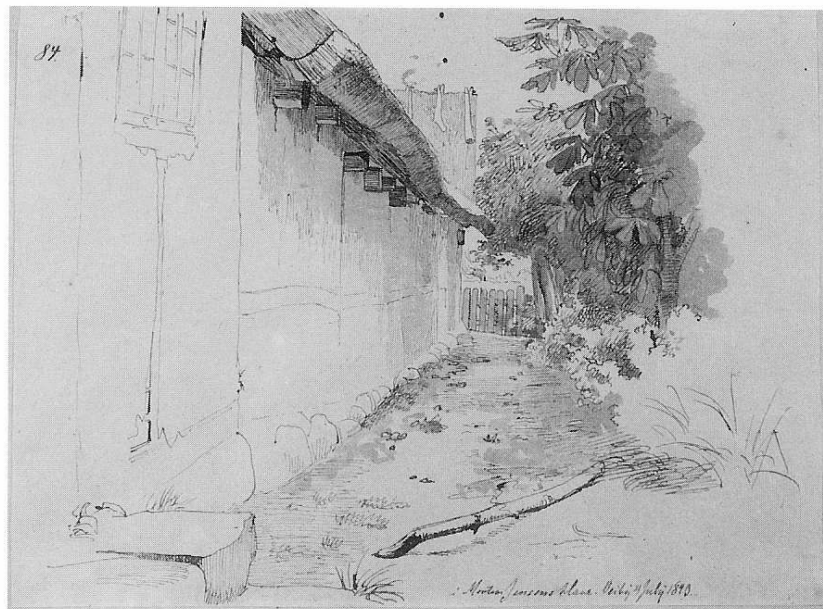
Elmetræerne fra tegningen af Morten Jensens gård er blevet hovedpersoner på denne tegning (7), at flot guldalderstykke, hvor de rejser sig dramatisk mod en himmel med vandrende skyer.

7

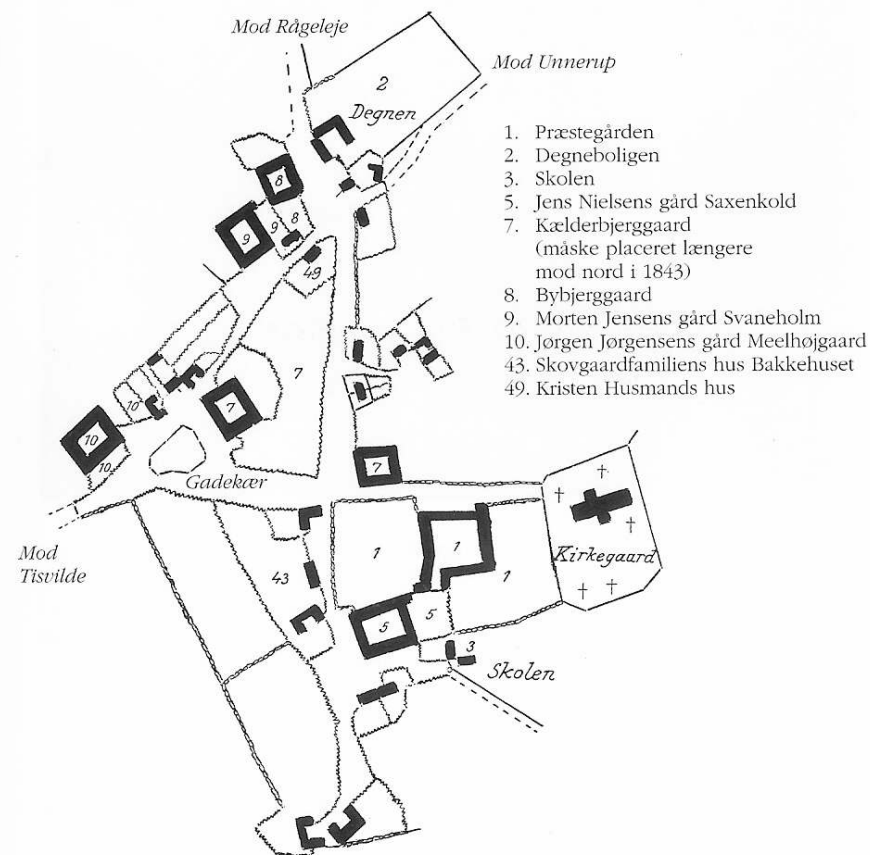
9

8

Går man rundt om hushjørnet til højre på tegningen af Morten Jensens gård fra den lange bog (6), ser man dette vue (8), som Lundbye på tegningen kalder »Morten Jensens Have«. Det er en typisk Lundbye-komposition med et nært, intimt rum i forgrunden og et langt kik ud i det fjerne bag ved lågen i baggrunden.

9

Vejby lå i 1843 længere væk end man kan gøre sig forestilling om i dag. Det lille samfund - seks gårde og nogle få huse omkring et gadekær - lå helt isoleret fra omverdenen og var heller ikke afhængig af den på nogen måde. Man var selvforsynende med alle fødevarer, alt tøj var hjemmenvævet og -syet, og alle gårde og huse var bygget af landsbyens beboere. De ganske få fornødenheder man ikke selv kunne frembringe, fx synåle og tran til lamperne, købte man i madam Skovgaards forretning.

Kortet (9) er baseret på en opmåling fra 1809, men der var ikke sket store forandringer i 1843.

10

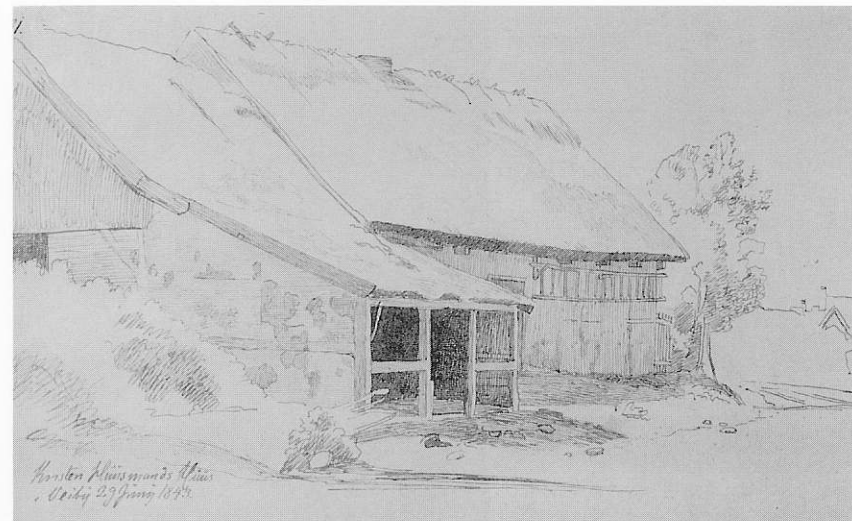

Ved hjælp af Lundbyes breve samt daterede skitser og tegninger kan man følge de to venners færd i Vejby og omegn i et par måneder, hvor den danske sommer efter billederne at dømme har vist sig fra sin bedste side. Her (10) er de ikke gået så langt væk. Skovgaard har malet Lundbye, der sidder uden for Morten Jensens gård på Unnerupvejen over for Kristen Husmands hus (kortet nr. 49), der ses til højre i billedet. Katten i forgrunden er den fra skitsebladet (4).

Det lille upretentive billede af den unge maler, der tegner ved vej-kanten med landsbybørnene som tilskuere, er et af de dejligste billeder i dansk guldalder. Solen og skyerne, den lille by, kunstneren, katten og børnene, det hele smelter sammen til et urbillede på den danske sommer. Billedet er et fast nummer i kataloget, når vi skal vise den store verden hvad dansk kunst er. Det har været udstillet både i National Gallery i London og i Grand Palais i Paris, hvad hverken Lundbye eller Skovgaard eller Kristen Husmand havde drømt om.

12

11

Sandsynligvis har Lundbye på Skovgaards billede siddet og tegnet denne Stegning (11), som bærer påskriften »Kristen Husmands Huus i Veilby 29 Juny 1843«. Mogens Tving Jensen anså det for sandsynligt, at Kristen Husmands hus i ombygget tilstand fortsat eksisterer i den bygning, der nu - med noget besvær - står på stedet og kaldes Halfdans Hjørne (12).

I dag ser der anderledes ud ved Halfdans Hjørne (13). Pigen står nogenlunde der, hvor Lundbye sidder på Skovgaards billede. Til venstre for hende ligger Statoil og Melhøjgårdparken, nogenlunde hvor Morten Jensens gård Svaneholm har ligget. At bebyggelsen ikke hedder Svaneholmparken skyldes mage- og navneskifter, der har fundet sted efter Lundbyes tid.

12

13

13

For Lundbye var Vejby-sommeren en del af et meget stort projekt. I 1842 havde han i sin dagbog skrevet: »Hvad jeg som Maler har sat som mit Livsmaal er: at male det kjære Danmark, men med al den Simpeltid og Beskedenhed, som er saa characteristisk for det. Hvilken Skjønhed er der ikke i disse fine Linjer i vore Bakker, der er så yndigt bølgedannede, at de synes at være dukkede op af Havet, i det mægtige Hav, ved hvis Bredder de steile, gule Klinte staar, i vore Skove, Agre og Heder! Kun en dansk kan male det.« For Lundbye var det at være dansk at være eet med folket, historien, sproget og naturen i Danmark. Det var en del af ham selv, ligesom man kan sige, at man er en del af sin far og mor og sine søskende. Det forhold til landet oplevede han som en vældig inspiration, og den ville han gerne indvi andre i.

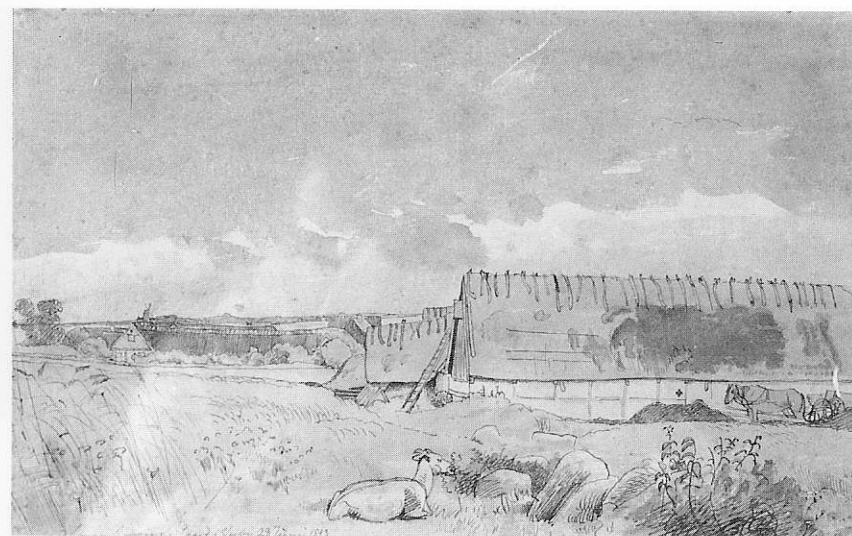
Når Lundbye som livsmål havde sat sig at male Danmark - og han mente det helt bogstaveligt, han ville begynde med Sjælland og så siden male Jylland og Fyn - så var det for at vise folk en skønhed og poesi, som de måske ikke havde haft øje for selv. Det var ikke seværdighederne, han ville male, ikke berømte udsigter og herregårdsparker, men netop det anonyme og beskedne, overdrevet, bondegården, det lille husmandssted, markskellet, vandhullet.

Når det gælder billederne fra Vejby-sommeren kan vi i vidt omfang hæve anonymiteten. Billedet af vandhullet (14) er den del af det kære Danmark, der ligger umiddelbart bagved Morten Jensens gård. Lågen ved hushjørnet er den man ser i baggrunden af havebilledet (7), så nu har vi snart været hele vejen rundt.

Ved siden af Morten Jensens gård lå Jørgen Jørgensens gård Meelhøjgaard, der ses på tegningen med geden i forgrunden (15, kortet nr 10). Over taget på Morten Jensens gård til venstre anes Unnerup Mølle.

14

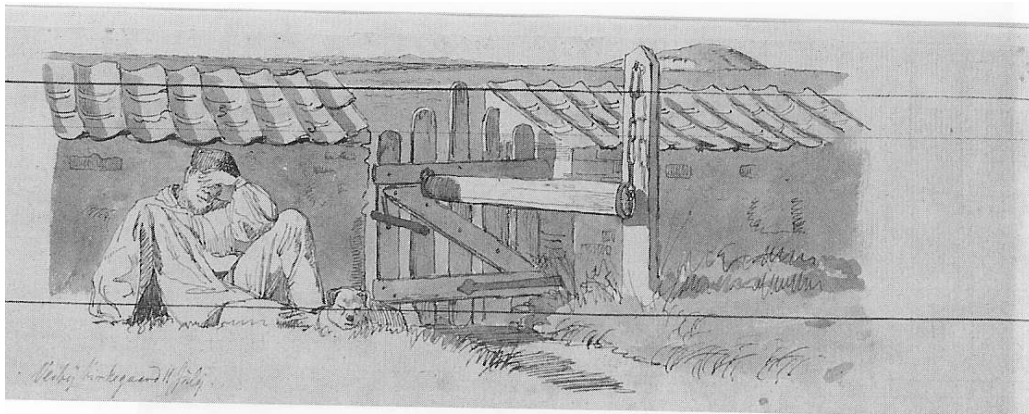
15

Her (16) er vi kommet på den anden side af Jørgen Jørgensens gård, der ses til højre, hvor vejen går mod Tisvilde. I midten af billedet ses Kongehøjen.

Gadekæret ligner ikke rigtig sig selv mere. På Lundbyes tid var det bare et vandhul, men det blev senere helt indkapslet i cement, og i dag er det en sirlig dam med springvand.

16

17

På andre billeder er Vejby mere genkendelig. Lundbye har tegnet Skovgaard ved Holøselågen på Vejby kirkegård, missende mod den skarpe julisol (17). Hunden ved Skovgaards side er familiens hund Chien, der fulgte de to unge malere på deres ture rundt på egnen. Tilføjjelsen på Lundbyes skitse af Chien (18) - med Skovgaards håndskrift - tyder på, at de har haft et nært forhold til den.

18

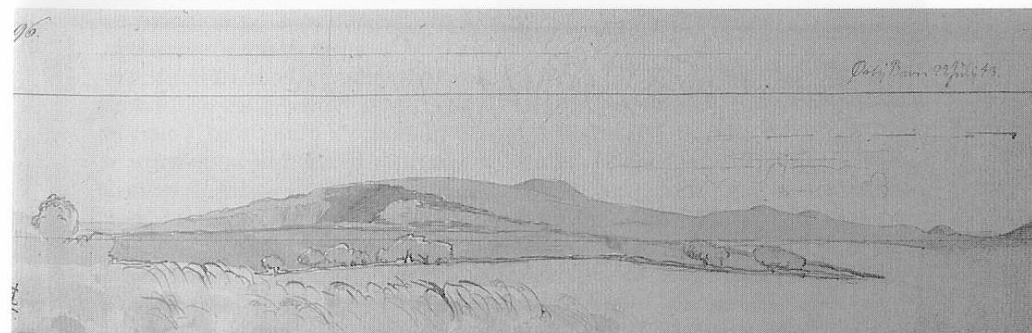
16

19

Stedet har ikke forandret sig meget (19), bortset fra at den vide udsigt er forsvundet i vegetation. På Lundbyes skitse ser man yderst til højre i det fjerne Kongehøjen, og der har også været udsigt til Ørby Bavn, som Lundbye har gjort til genstand for en selvstændig studie (20). Man lægger mærke til hele fem kæmpehøje på bavn. Af dem er der kun to tilbage i dag.

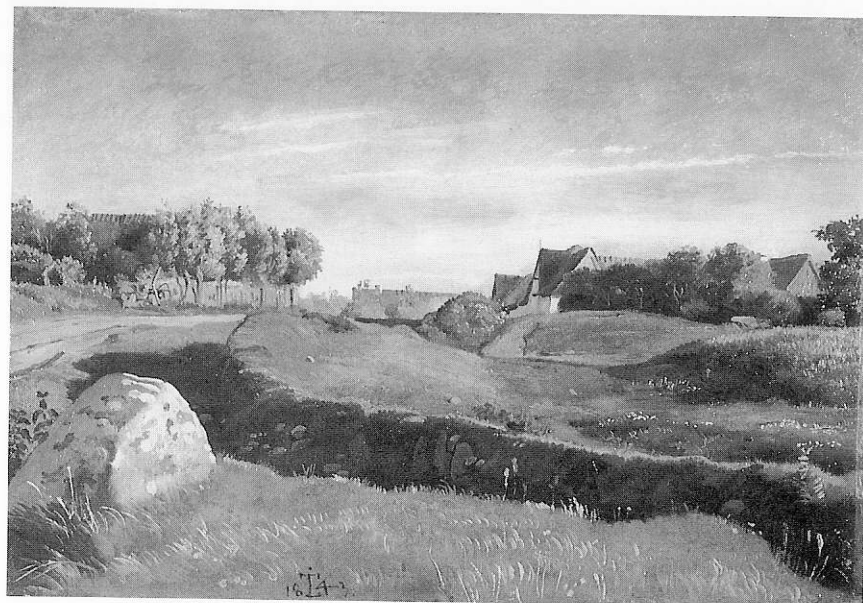
20

17

Lundbyes billede med den store sten i forgrunden (21) viser udsigten mod Vejby fra Rågelejevejen, der løber til venstre i billedet. Fra venstre ser man degnens hus (nr 2 på kortet), Kælderbjerggård (nr. 7, måske placeret længere mod nord i 1843), Bybjerggård (nr. 8) og yderst til højre Morten Jensens gård (nr. 9). Den gavl Morten Jensens gård vender ud mod beskueren er den med havelågen for neden til venstre, jfr. billede nr. 8.

21

Skovgaard har malet samme vue, set fra den anden side af vejen (22). Man kan forestille sig, at de to venner har kunnet sidde og råbe til hinanden under arbejdet. Skovgaard har også den store sten med og en del af de samme bygninger, og desuden har han Vejby kirke med yderst til venstre.

Sammenligner man de to guldalderbilleder med fotoet (23), der er taget midt mellem de to maleres synsvinkler, bliver man slået af forskellen. Den store sten er hugget til skærver, marken er pløjet flad, vejen er rettet ud og hældt over med cement. Danmark er blevet lidt kedeligere at se på. Måske har Lundbye og Skovgaard ikke gjort det mindre dramatisk end det var, men i så fald har de været forbavsende enige, så det er nok ikke forklaringen. Der er sket noget med Danmark, og gransker man danskernes hjerter og nyrer kan man sige, at guldalderbillederne repræsenterer det sande Danmark, men fotografiet viser et forfald, en rational udnyttelse af landskabet, som vi nødtvungent bøjer os for, men ikke helt vil

22

vedkende os. Lundbyes udsigt mod Vejby blev i 1992 udsendt som et stort flot 5-kroners frimærke med nationalitetsbetegnelsen DANMARK under motivet, som om det var en billedtekst. Det er helt naturligt, det er vores land. Men et billede af Farummotorvejen med samme undertekst? Det ville være højst upassende!

23

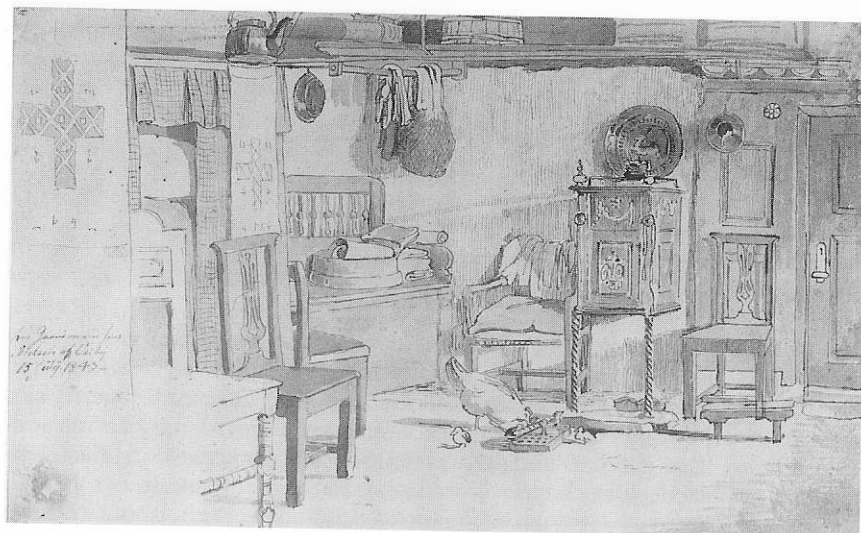
Det kan man more sig over, men der er tale om en ganske handlekraftig nostalgi. I miljø- og naturgenopretningsprogrammer arbejder man med at føre marginaljord tilbage til naturtilstanden, udtørrede søer fyldes atter med vand, og cementgravlagte åer skal snart igen slynge sig frit gennem engen. Det danske landskab er ganske langsomt ved at blive genskabt i det billede, som Lundbye og hans samtidige åbenbart har præget dybt i vores sjæl.

Lundbye var dybt betaget af Grundtvig og hans tanker om folket som den afgørende instans, der rummer al fortid og fremtid i sig. I sit snævre københavnske akademimiljø havde Lundbye haft et temmelig tåget og drømmende forhold til »folket«, men i Vejby var han pludselig midt i det, og han oplevede med begejstring at få sine bedste forestillinger bekræftet. I brevet til Frølich skriver han: »Vor Tro til Bondestanden, som den der endnu gjemte deilige Træk af et naturligt, ufordærvet Liv, kan jeg bevidne var ikke feil. Jeg har levet mig ind i Bondelivet, jeg boer hos en Bonde omgaaes daglig Bønder og har deraf den største Glæde. Jeg besøger dem, ikke som Kjøbenhavneren, der gør dem *den Ære*, men jeg trækkes til dem af Lyst. Jeg har været i et Gilde, og der med den største Fornøjelse seet deres Dands, deres Dragter, Indretning af deres Værelser - spist Grød og tør Fisk og talt med dem.«

Lundbye prøver at trænge ind i dette paradys og gøre det til sit, ikke kun som beskrevet i brevet, men også ved et utal af præcise studier og tegninger af de genstande der udgør bøndernes verden. Billedet (24) viser stuen i Jens Nielsens gård Saxenkold (nr. 5 på kortet), som Lundbye ifølge påskriften på tegningen har besøgt d. 15 juli. Gårdens ydre ses på billede nr. 25. Det andet interiør (26) fra d. 9. juli kan ikke identificeres, men er måske stuen i Morten Jensens gård. Begge billeder vidner om Lundbyes interesserede fordybelse i det fremmede miljø.

Men hvor er de mennesker, som lever i stuerne? Man kan ikke lade være at undre sig over, at billederne fra Vejby næsten altid er helt tomme for mennesker. Måske er det en slags finfølelse eller solidaritet, der har

24

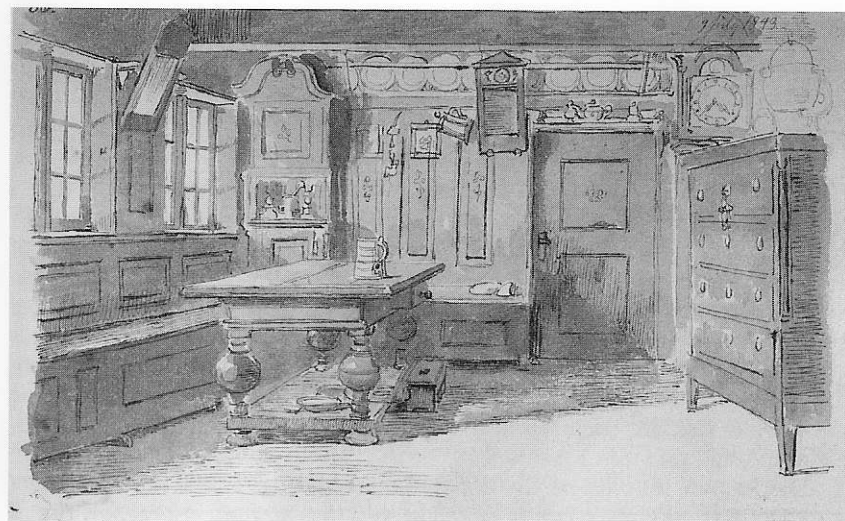
20

25

holdt ham tilbage fra at tegne og male de bønder, som han satte så højt. Hvis han gjorde dem til motiver, ville de uundgåeligt blive eksotiske og interessante, og det ville understrege afstanden mellem ham og dem snarere end at mindske den. Den gamle bondekone og den vejrbidte fisker har endnu ikke holdt deres indtog i dansk malerkunst. Først med Skaensmalerne bliver kunstnerne så hårdkogte, at de uden at blues fremstiller landbefolkningen i etnografisk belysning.

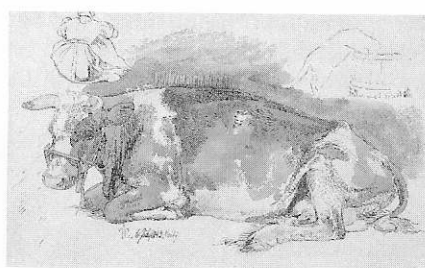
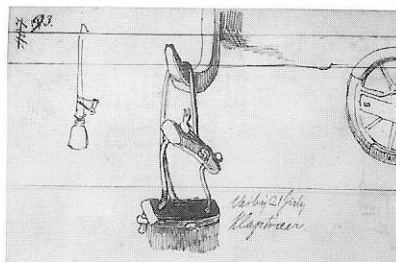
26

21

Kun ganske få billeder blev malet færdige i Vejby, men det var heller ikke meningen. Det var den almindelige arbejdsmåde, at man lavede en skitse i streg eller farve på stedet og så gjorde tingene færdige hjemme i atelieret, ofte sådan, at man samlede skitser om sommeren og komponerede dem sammen til store billeder om vinteren. Friluftsmaleri var ikke almindeligt endnu, bl. a. fordi man stadig havde farven i store blokke, der skulle rives og røres op med olie, og det kunne man ikke sidde med ude i det fri. Derfor er olieskitserne fra Vejbysommeren ganske små. Det er den smule farve, man har med hjemmefra på paletten, der bliver brugt. Men til gengæld har skitserne en friskhed, som man kan savne lidt i de gennemarbejdede billeder. Sådan synes vi i hvert fald i dag, hvor impressionisterne har lært os at se på en anden måde. Især Lundbye kunne have hang til det pertentlige. Når det skulle være rigtig fint, malede han under lup med en lille bitte pensel, men i Vejby slappede han af, og Skovgaard kunne få ham til at male på en mere rundhåndet måde. Den erfaring havde han allerede gjort året før, hvor han i dagbogen d. 25. juli skriver: »Han (Skovgaard) opflammede mig til at lade Penselen løbe uden Angst - den slemme Gjest, som saa ofte indfinder sig. - jeg malte bedst, naar Skovgaard var hos mig og sagde: Mal nu de Bunker Tang paa 5 Minutter! eller: Læg nu de Spidspensler bort, og mal kun bredt med de store Børstepensler!«

27

28

Billederne (27 og 28) viser to af de skitser, der kom til at indgå i hovedværket fra Vejbysommeren, En kostald i en bondegård, Vejby (29). Der kendes i alt seks skitser i olie, vandfarve eller pen med delelementer af det store billede, som Lundbye udarbejdede i København i vinteren 1843/44. Klaptræerne - en slags hovedtøj til køer - fra skitsen (27) hænger på bjælken til højre for hanen.

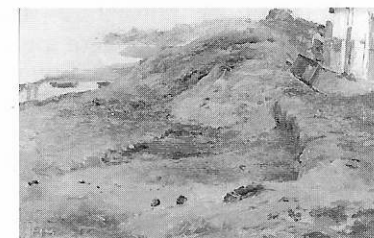
Man ser ikke, at billedet er en collage af skitser, og det gjorde Lundbye også meget for at undgå. I dagbogen d. 20. januar 1844 skriver han: »Jeg maler af alle Kræfter, med saa megen Fornuft og saa liden Afsmag af Studier, som muligt, paa min Kostald.«

Billedet blev udstillet på Charlottenborg 1844, men gjorde ikke ubetinget lykke. Det som vi i dag synes er så dejligt ved det, den præcise gengivelse af

29

den døsige middagsstemning i stalden, hele atmosfæren hvor man synes man kan opfatte både lyde og lugte, alt det var for meget for datidens sarte sanser. Christian VIII skal have rynket på næsen og udtalt at billedet lugtede af møg, og en avis skrev ironisk, at næste år ville Hr. Lundbye nok udstille en mødding i måneskin. Avisen kunne sagtens have fået ret, Lundbye havde allerede skitsen stående derhjemme. Det er møddingen ved Morten Jensens gård, det rene lort (30).

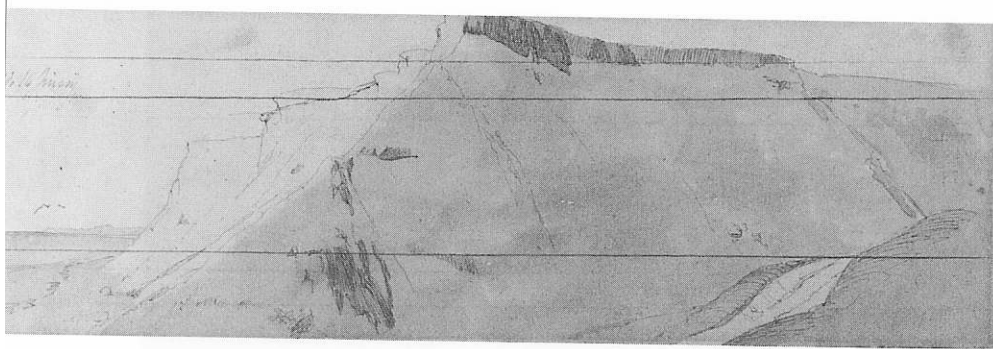

30

Motiver som Lundbyes kostald, der i dag nærmest er klicheagtige, var længe om at blive accepteret. Endnu i Henri Nathansens skuespil »Indenfor murene«, der foregår i 1912, bliver ægteparret Levin dybt forundrede over de billeder af »danske mestre fra omkring midten af forrige århundrede«, som de ser på væggen hos etatsråd Herming. Den pralende Herming undlader ikke at nævne billedernes pris, og da han inviterer gæsterne til at tage et 7000 kroners billede af Lundbye nærmere i øjesyn, siger fru Levin forbløffet: Det er jo en kostald!

Da gæsterne et øjeblik er alene i stuen, udspilles følgende replikskifte:
Gl. Levin (er standset foran Lundbyes billede): »7000 kr. - Skal du ikke også have dig en kostald i din fine stue?«

Fru Levin: »Den ser jeg helst udenfor. Hvis jeg skal se den.«

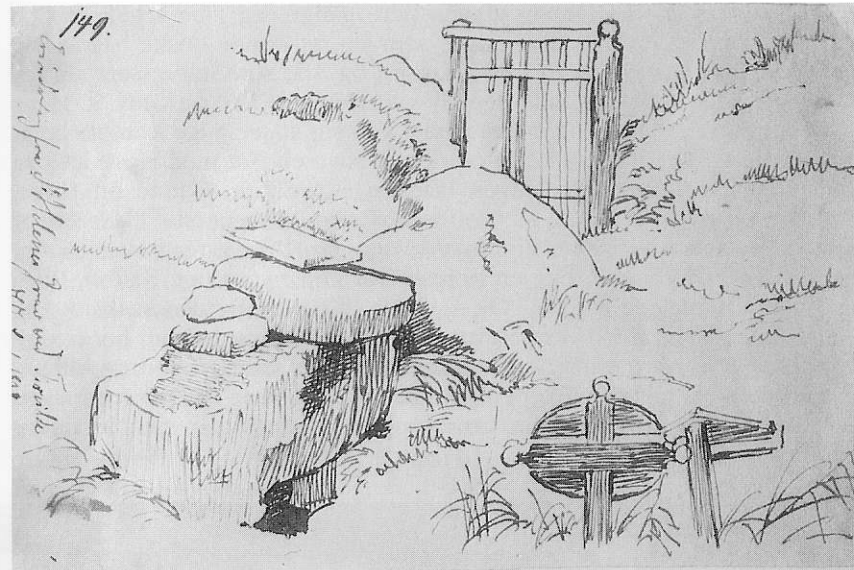
31

De særlige kraftcentre i folkets forestillingsverden har en stærk fascinationskraft for Lundbye, og på Vejbyegnen er der netop sådan et par steder, hvor stærke kræfter vælder op fra dybet. Det er Sct. Helene Kilde og Sct. Helene Grav. Helene var en ung svensk pige der blev skændet og dræbt. Hendes lig blev smidt i havet, og der hvor det flød ind på kysten ved Tisvilde udsprang en kilde, hvis vand havde helbredende kraft. Da liget skulle bæres til Tibirke Kirke for at blive begravet, havde bærerne besvær med at få det op ad den stejle skrænt, men da delte skrænten sig og dannede den hulvej, som Lundbye tegnede d. 16. juni (31). Der er langt fra stranden til Tibirke, og en af bærerne blev træt og bandede over den tunge byrde. Da blev kisten så tung, at den var umulig at rokke, og Helene måtte begraves der hvor graven nu er, midt mellem stranden og Tibirke.

Hvis man sankthans nat drak af vandet i kilden og derefter sov på graven, ville man være helbredt for selv de værste sygdomme. Der har åbenbart været stærke healende kræfter på færde, for Tisvilde by havde store indtægter af de penge, som de helbredte puttede i kildeblokken, og endnu i 1930'erne lå der på loftet i Tibirke Kirke store dynger af stokke og krykker og bandager, som de helbredte havde efterladt på graven. Nogle af dem ses på Lundbyes tegning (32), som stammer fra et tidligere besøg i 1838.

De små træplader nederst til højre kan man få forklaring på hos Søren Kierkegaard, der besøgte stedet i 1835. I sin dagbog skriver han: »Naar man nu træder ind paa Gravhøien, indgiver det Hele En en vis melancholsk Stemning - . Man ser sig omgivet af Haarløkker, Klude, Krykker, man hører, saa at sige, de Lidendes Skrig, deres Bøn til Himlen - og alt dette ved Midnatstid paa en Gravhøi, hvor de ere omgivne af lutter smaa Træflader i Form af de Minder man sætter paa Gravene, og som indeholde Efterretning om de Helbrededes lykkeligt overstandne Lidelser. Af de omtalte Brætter findes der en Deel, som kort og simpelt berette de Helbrededes Navn og Fødeby, deres Tak til Gud f. Ex.: »Johanne Anders

24

32

Datter 1834, lidt meget af Hovets Smerter, Underu, d. 23. Juni 1834; - »Sidse Anders Datter, solo gloria». - Nogle ere meget længere og fuldstændigere; Nogle have ikke skrevet deres Navne helt ud; Nogle have skrevet det i første Person; Andre have fortalt det om Vedkommende f. Ex. »Pigen den og den blev helbredet der» osv. I det Hele er det ret mærkeligt at de fleste ere Fruentimmere. Midt paa Pladsen er da egenlig Graven; en Steen eller rettere et Stykke af en ligger paa den; dens Indskrift kunde man ikke læse.»

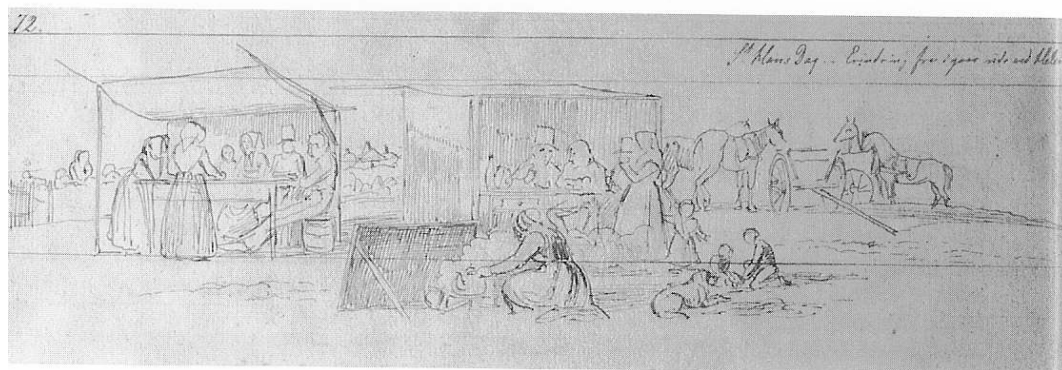
Graven ser stort set ud som dengang (33), men miraklerne tid er forbi.

33

25

Lundbye besøgte kilden og graven flere gange, og i brevet til Frølich Lskriver han: «Men det Allerbedste, som jeg ret kunde ønske baade Dig og Sonne og Marstrand og Const. Hansen og Alle som interessere sig for Folkelivet, at see, er det underlige Liv ved Helene Kilde og Grav St. Hans Aften og Dag. Det har dog noget yndigt ved sig at see Syge komme langveis fra for en Drik Vands Skyld og det: at sove en Nat med Hovedet paa en Kampesten. Inde paa Graven laae en stor Skare, Gamle og Unge, Mødre med syge Børn o. s. v. Udenfor den indhegnede Plads stode Hestene og fortærede deres Foder ved Vognene. Telte vare opslagne hvor man nød Forfriskninger, bag en opreist Dør kogte en Kone Kaffen, Børn og Tiggere manglede ikke. — Og saa inde i Tisvilde By den saakaldte: St Hans Gade! her vrimled det af pyntede Folk, Heste og Vogne, her manglede ikke Gynger og endog en væmmelig Gjøgler var der med tre forsultne Hunde som gik paa Bagbenene. Men deiligt seer det ud med disse Klynger af pyntede Piger som vandre op og ned med hverandre under Armen - »

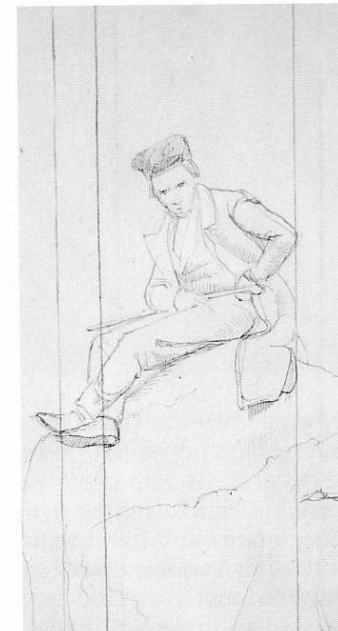

34

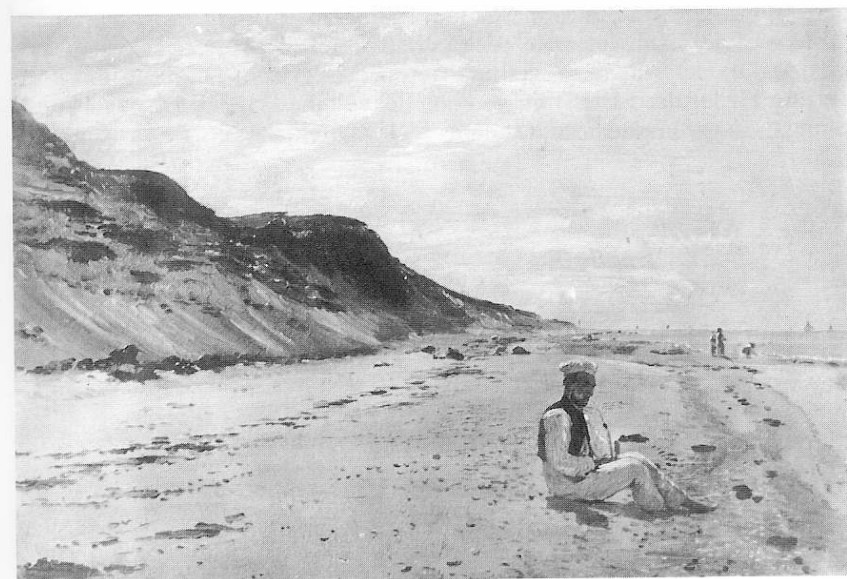
Lundbyes skitse af pladsen foran graven (34) svarer som man ser helt til hans beskrivelse. Som bekendt fulgte maleren Jørgen Sonne Lundbyes opfordring og malede omkring midten af 1800-tallet en række billeder med motiv fra Helene Kilde og sankthansfesten i Tisvilde.

26

Når de to venner fulgtes ad ud i det sommerlige landskab med skitsebøgerne var det nærliggende for dem at bruge hinanden som motiver. På den høje skitse fra den »Lange Bog« har Lundbye tegnet Skovgaard siddende på en stor sten ved Hanebjerget (35). Strandbilledet (36), der viser Lundbye i en pause under arbejdet, er malet af Skovgaard. Billedet kendes kun som fotografi, ejeren er ukendt og ved måske slet ikke hvad han ejer. Man ville gerne se den fine skitse med den afslappede, intime stemning og det næsten skagensagtige lys i virkeligheden.

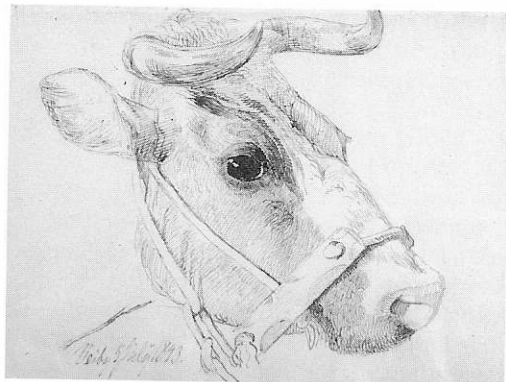
35

36

27

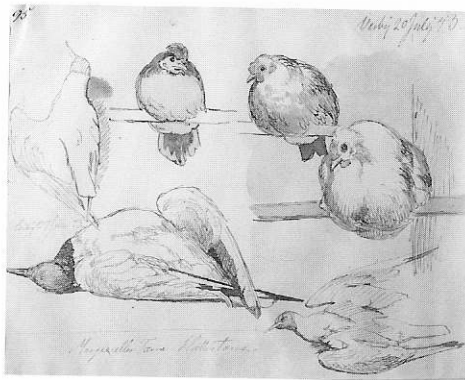
37

Egentlig var det slet ikke landskabsmaleriet, der var Lundbyes felt. Han var, med tidens lidt pudsige fagopdeling, klassificeret som »Dyrmaler«, og det er sådan han benævnes på sin gravsten. Det var en betegnelse han gerne vedkendte sig, og dyr spiller da også en stor rolle i hans produktion og i hans liv. Hos dyrene fandt han den uskyld, som han stædigt fastholdt som et ideal livet igennem, og han tog sine dyrebilleder yderst alvorligt.

Da han under sit ophold i Rom et par år senere besøger Peterskirken og ser billeder af Giotto og hans samtidige, sammenligner han sig selv med de gamle mestre: »Gamle Giotto! ogsaa Du var der! og mange, mange flere af Jer, som i christelig Fromhed fremstillede Jesu Liv - jeg kan ikke det; men I ville ikke skamme Jer ved mig, som i Dyrene fandt en Fred og Hvile, der frister mig ved sin Uskyldighed, Brødefrihed til Fremstilling.« Giotto kunne fremstille Bibelens figurer som en del af sin egen

38

28

39

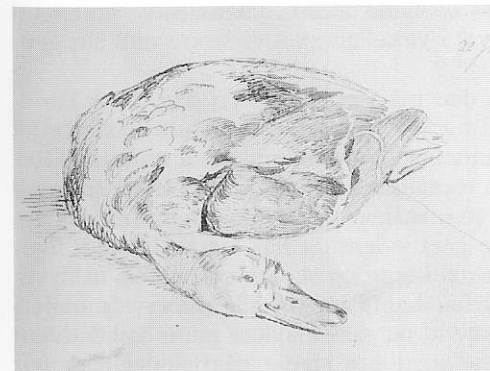

samtid, men Lundbye kunne jo ikke male Jesus med høj hat. I den moderne verden, hvor de hellige skikkelser er hjemløse, er dyremaleriet en mulighed for evangelisk virksomhed.

Det er ikke tilfældigt, at det er under Italiensopholdet han formulerer den tanke så klart. På det tidspunkt er hans uskyld ved at blive kronisk. I den mærkelige selvbiografiske tegneserie »Trolddom og Huletanker«, som han begyndte på under rejsen, trækker han sig ud af det menneskelige samfund og dykker ned i en verden befolket af dyr.

Men i Vejbyssommeren er der endnu intet betændt i forholdet, Lundbye tegner dyr med en ynde og selvfølgelighed som er hjertegribende (37 og 38). Han havde i marts måned 1843 fået bestilling på 50 tegninger til Kaalunds fabler, men var ikke færdig med dem, da han rejste til Vejby. Forarbejderne til nogle af de mest kendte, bl. a. Lænkegrisen (39) og Den dræbte And (40), findes blandt skitserne fra Vejbyssommeren.

40

29

Fra Morten Jenssens gård skriver Lundbye til Frølich: »Jeg kan med Sandhed sige nu: jeg har det godt, Gud være lovet! det er længe siden jeg kunde sige det, hvad Du af mine Breve maa have seet. » Sommeren i Vejby er en af de sjældne ligevægtsstunder i Lundbyes liv, og den harmoni billederne vidner om er ikke som i andre perioder anstrengt eller tilkæmpet. Det ses måske tydeligere end noget andet sted i det lille »Marklandskab ved Aagerup« (41), en ganske lille olieskitse på papir, 15,6x26 cm, mindre end et A4 papir, ufærdig, hurtigt lavet, et øjebliks sag. Det forestiller ikke noget særligt mærkværdigt, nogle marker der er grønne som marker nu engang er. Men det er i al sin beskedenhed udtryk for en sjælden lykkefølelse og en intens livsfylde, der tilsyneladende stråler ud af markerne ved Aagerup, men vel i virkeligheden er større end sin genstand.

Skitsen er ikke dateret, men den må være skabt en dag, hvor Lundbye og Skovgaard har fulgtes ad fra Vejby til Aagerup. Huset på billedet er efter Mogens Tving Jenssens mening den gamle skole i Aagerup. Her boede lærer Visby, som havde »opdaget« Skovgaard og sammen med lærer Jensen fået sat ham i vej som maler, så Skovgaard har nok aflagt ham et besøg. Imens er Lundbye gået videre og har fundet et sted, hvor han havde hele udsigten ud over markerne og skolen og helt op til flyvesandsbakkerne ved Tisvilde. Her har han slået sin lille trebenede malerstol ud, taget malerkassen på knæene og sat et stykke papir fast indvendig i låget. Hullerne efter tegnestifterne ses stadig på billedet. Der har

været nogle brugbare klatter på paletten, men farven er åbenbart sluppet op, for hele den nederste højre fjerdedel af billedet er ikke blevet færdigt. Eller også er Skovgaard kommet og har sagt, at lærer Visby gav frokost.

Men det ufuldendte er ingen mangel, tværtimod giver det en stærk fornemmelse af situationen, den lykkelige stund i Aagerup, da billedet blev til. Det tomme sted i billedet virker som et kikhul ind til skabelsesøjeblikket. Fornemmelsen af nærvær skyldes også malemåden, de hurtige strøg med kraftige pensler, der næsten lader os se billedet blive til. Det er malet uden angst, i modsætning til fx det næsten fem kvadratmeter store prestigeprojekt »En dansk Kyst«, som Lundbye havde slidt med den foregående vinter. Det er et flot billede, som man må beundre, men det gør ikke en glad og varm som marklandskabet ved Aagerup. Måske har Skovgaard sagt et eller andet beroligende, inden han gik ind over markerne. I hvert fald har Lundbye slappet af i armen og givet sig helt hen i øjeblikket.

Det er som så ofte hos Lundbye et meget vidtstrakt landskab, vi ser ud i. Der er kun et par kilometer fra Aagerup til Tisvilde, men på billedet fortoner flyvesandet sig i det uendelige, hvad der antydes af en fin blå farve i det allerfjerneste, hvor det jordiske opløses og bliver til en blå svæven. Blikket søger ud mod vore længsels fjerne mål, men det er ingen syg længsel, der er ingen modsætning mellem nært og fjernt i billedet. Alt det der ligger mellem os og det fjerne er også dejligt, og det helt nære, skræppebladene og den ranke burre, er sanset kærligt og klart. Forgrund, mellemgrund og baggrund ligger som er række zoner af forskelligartet fryd, og forestiller man sig en vandring ind i billedet, vil det være som i »Dejlig er Jorden«, hvor der står: »Gennem de favre/Riger paa Jorden/gaar vi til Paradis med Sang. »

Over det hele svæver en kridhvid sommersky af den slags der slet ikke bevæger sig, og under skyen står det røde lig af en bynke fra i fjor. Men himmelske og jordiske vilkår er ikke spændt op i kontrast, døden har mistet sin brod, alt er forsonet. Himlen er på jorden, evigheden er begyndt.

*

Er det et autentisk billede af Vejby vi får hos Lundbye? Ja og nej. Al kunst består i at fremhæve nogle træk i virkeligheden og lade andre ligge, så kunsten, også fotografiet, er en fortolkning af virkeligheden. Den samme virkelighed ser højst forskellig ud, afhængigt af hvem der ser på den.

Man ved at der har været stor nød og elendighed blandt de fattigste på landet i gamle dage. I slutningen af det 19. århundrede har L. A. Ring malet billeder fra sjællandske landsbyer, hvor man ser underernærede, forkomne tiggerbørn, der i kulde og sne trasker rundt mellem gårdene

med slunkne poser. Man ved også, at tuberkulose har været en folkesygdom på landet, hvor der i næsten hvert hus lå et familiemedlem og døde langsomt af tæring, som det hed. Malere som Edvard Munch og Ejnar Nielsen har malet meget intense billeder fra disse sygeværrelser. Sådan har det vel også været i Vejby, men det ser man ikke noget til hos Lundbye.

Eftertiden har bebrejdet guldalderkunstnerne, at de er gået uden om de tilværelsesområder, og det er stadig en udbredt forestilling, at kunsten i første halvdel af forrige århundrede stak hovedet i busken og undgik konfrontation med livets barske realiteter. Men det er nok en lidt forenklet kritik. Verdens ufuldkommenhed har været så påtrængende, at den ikke har været til at overse, og slet ikke i det gamle København. Byen var stærkt overbefolket, endnu klemte inde mellem voldene, med et elendigt renovationssystem, der fik hele byen til at stinke og har givet hyppige epidemier, og med iøjnefaldende fattigdom, drukkenskab, prostitution og kriminalitet. Alt det kunne man ikke bare sådan fortrænge. Men guldalderens kunstnere følte sig ikke kaldet til at skildre noget, som enhver kunne se, for det er jo ingen kunst. Da man endelig begyndte at sætte lys på elendigheden, var det for at protestere mod den og få den afskaffet. Men det krævede en aktiv indgriben i samfundslivet, og den tanke var slet ikke rigtig tænkt igennem under enevælden. Der er god mening i at enevælde og guldalder holder op samtidig.

Hvad ville guldaldermalerne da med deres kunst? Maleren Constantin Hansen havde en datter, Elise, som også havde talent for at male. Hun havde engang malet et billede af nogle lerkar, som faderen skulle udtale sin mening om. Han roste hende, men der var noget i billedet han ikke kunne forlige sig med. Et af karrene var blevet skævt i brændingen, og den skævhed havde Elise omhyggeligt gengivet. Det brød han sig ikke om. Elise anførte, at sådan så karret nu faktisk ud, men faderen sagde næsten ophidset, at sådan kunne man ikke argumentere, det havde aldrig været meningen at karret skulle være skævt. Man skulle male det, sagde han, som det ville have set ud i Paradis.

Kunstneren er den der har blik for det ideelle, den der kan se bort fra mangler og ufuldkommenheder og se det, som var Vorherres hensigt og mening. Og vi som ser på billederne kan få opladt vores øjne og lære at se med malerens blik, lære at se det gode, det sande og det skønne i en verden, hvor det måske ikke er umiddelbart iøjnefaldende. De billeder Lundbye tegnede og malede i sommeren 1843 er en af sandhederne om Vejby. Vi kan kalde den drømmen om Vejby, Vejby i vore hjerter, eller Vejby som det ser ud i Paradis.

NOTER

S henviser til udstillingkataloget »Sommerrejsen til Vejby 1843«, Statens Museum for Kunst 1989.

Hovedparten af de gengivne billeder er reproduceret efter dias optaget af Nils W. Lorentzen, Amtscentralen i Hillerød, på udstillingen Sommerrejsen til Vejby.

Mogens Tving Jensen, der medvirkede ved udarbejdelsen af Sommerrejsen-kataloget, stillede også sin store indsigt til rådighed for mig. En Lundbyetur i Vejbyområdet med denne vidende og engagerede mand hører til blandt mine bedste oplevelser.

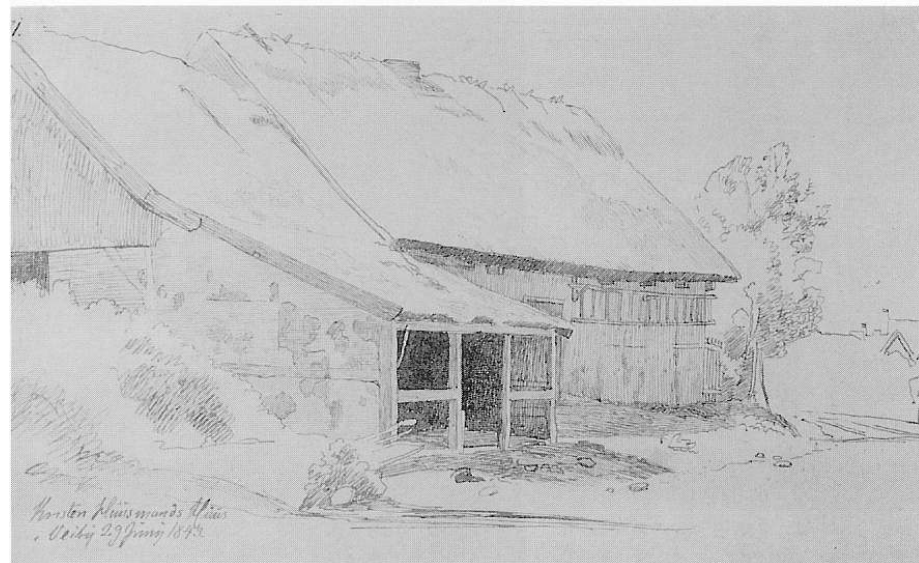
1. JTL: Selvportræt 1837. Blyant 16x10 cm. Privateje.
2. P.C. Skovgaard: Stue i Vejby. Olie 23x28, 5. K. (S nr. 9).
3. JTL: P.C. Skovgaard i sofaen i sin moders stue, Vejby. (S nr. 10).
4. P.C. Skovgaard og JTL: Studier af kat med killing. (S nr. 15).
5. Skovgaardfamiliens hus i dag. Foto JAJ.
6. JTL: Morten Jensens gård Svaneholm. (S nr. 19).
7. JTL: Parti fra Vejby. (S nr. 20).
8. JTL: Haven ved vestlængen af Morten Jensens gård. (S nr. 21).
9. Kort over Vejby 1809. (S side 51).
10. P.C. Skovgaard: I udkanten af Vejby. Lundbye sidder ved vejkanthen og tegner. (S nr. 40).
11. JTL: Kristen Husmands hus. (S nr. 41).
12. Halvdans Hjørne. Foto JAJ.
13. Foto JAJ.
14. JTL: Bagved Morten Jensens gård. (S nr. 22).
15. JTL: Jørgen Jørgensens gård Meeløjgaard. (S nr. 43).
16. JTL: Grævejrdsdag ved gadekæret i Vejby. (S nr. 45).
17. JTL: Skovgaard på Vejby kirkegård. (S nr. 12).
18. JTL: Liggende hund (Chien). (S nr. 13).
19. Nanna ved Holloselågen. Foto JAJ.
20. JTL: Udsigt mod Ørby Bavn. (S nr. 83).
21. JTL: Landskab med Vejby set fra nord. (S nr. 77).
22. P.C. Skovgaard: Vejby med kirken set fra nord. (S nr. 78).
23. Foto JAJ.
24. JTL: Jens Nielsens stue. (S nr. 48).
25. JTL: Jens Nielsens gård Saxenkold set fra syd. (S nr. 47).
26. JTL: En bondestue i Vejby. (S nr. 55).
27. JTL: Klaptræer. Detalje af S nr. 33.
28. JTL: Liggende ko. (S nr. 32).
29. JTL: En kostald i en bondegård, Vejby. (S nr. 38).
30. JTL: Mødding ved Morten Jensens gård. (S nr. 23).
31. JTL: Skrænten og kløften ved Helene Kilde. (S nr. 126).
32. JTL: Helene Grav ved Tisvilde. (S nr. 125).
33. Helene Grav. Foto JAJ.
34. JTL: St. Hans dag ved Helene Kilde. (S nr. 131).
35. JTL: P.C. Skovgaard. (S nr. 14).
36. P.C. Skovgaard: J. Th. Lundbye siddende på stranden ved Rågeleje. (S nr. 123).
37. JTL: Kohoved. (S nr. 64).
38. JTL: Fuglestudier. (S nr. 71).
39. JTL: Lænkegrisen. (S nr. E).
40. JTL: En død gråand. (S nr. 155).
41. JTL: Marklandskab ved Aagerup. (S nr. 96).

Lundbyes brev og Kierkegaards dagbøger citeres efter »Historien Her«, Helsingørsk Gymnasium 1992.

Ved hjælp af Lundbyes breve samt daterede skitser og tegninger kan man følge de to venners færd i Vejby og omegn i et par måneder, hvor den danske sommer efter billederne at dømme har vist sig fra sin bedste side. Her (10) er de ikke gået så langt væk. Skovgaard har malet Lundbye, der sidder uden for Morten Jensens gård på Unnerupvejen over for Kristen Husmands hus (kortet nr. 49), der ses til højre i billedet. Katten i forgrunden er den fra skitse bladet (4).

Det lille upretentive billede af den unge maler, der tegner ved vejkan-ten med landsbybørnene som tilskuere, er et af de dejligste billeder i dansk guldalder. Solen og skyerne, den lille by, kunstneren, katten og børnene, det hele smelter sammen til et urbillede på den danske sommer. Billedet er et fast nummer i kataloget, når vi skal vise den store verden hvad dansk kunst er. Det har været udstillet både i National Gallery i London og i Grand Palais i Paris, hvad hverken Lundbye eller Skovgaard eller Kristen Husmand havde drømt om.

Sandsynligvis har Lundbye på Skovgaards billede siddet og tegnet denne tegning (11), som bærer påskriften »Kristen Husmands Hus i Vejby 29 Juni 1843«. Mogens Tving Jensen anså det for sandsynligt, at Kristen Husmands hus i ombygget tilstand fortsat eksisterer i den bygning, der nu med noget besvær - står på stedet og kaldes Halfdans Hjørne (12).

I dag ser der anderledes ud ved Halfdans Hjørne (13). Pigen står nogenlunde der, hvor Lundbye sidder på Skovgaards billede. Til venstre for hende ligger Statoil og Melhøjgårdsparken, nogenlunde hvor Morten Jensens gård Svaneholm har ligget. At bebyggelsen ikke hedder Svaneholmparken skyldes mage- og navne skifter, der har fundet sted efter Lundbyes tid.

For Lundbye var Vejby-sommeren en del af et meget stort projekt. I 1842 havde han i sin dagbog skrevet: »Hvad jeg som Maler har sat som mit Livsmaal er: at male det kjære Danmark, men med al den Simpelhed og Beskedenhed, som er saa karakteristisk for det. Hvilken Skjønhed er der ikke i disse fine Linjer i vore Bakker, der er så yndigt bølgedannede, at de synes at være dukkede op af Havet, i det mægtige Hay, ved hvis Bredder de steile, gule Klinte staar, i vor Skove, Agre og Heder! Kun en dansk kan male det... For Lundbye var det at være dansk at være eet med folket, historien, sproget og naturen i Danmark. Det var en del af ham selv, ligesom man kan sige, at man er en del

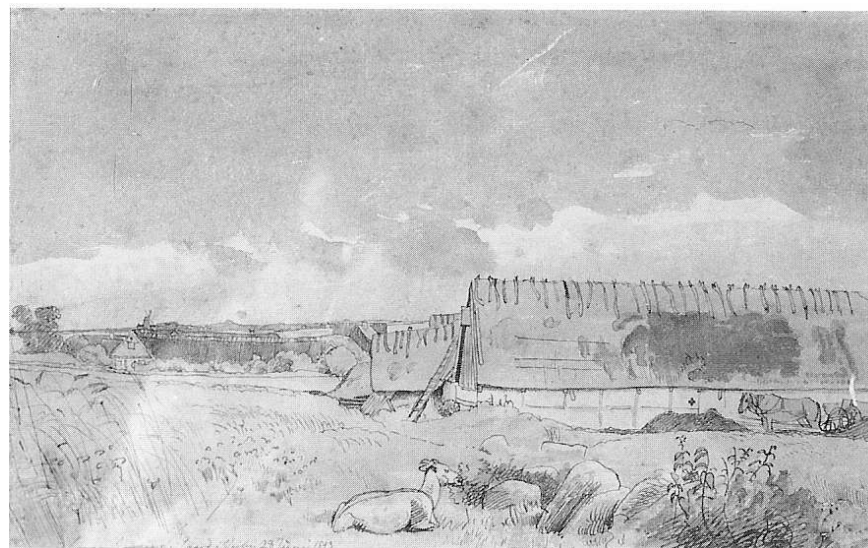
af sin far og mor og sine søskende. Det forhold til landet oplevede han som en vældig inspiration, og den ville han gerne indvi andre i.

Når Lundbye som livsmål havde sat sig at male Danmark - og han mente det helt bogstaveligt, han ville begynde med Sjælland og så siden male Jylland og Fyn - så var det for at vise folk en skønhed og poesi, som de måske ikke havde haft øje for selv. Det var ikke seværdighederne, han ville male, ikke berømte udsigter og herregårdsparker, men netop det anonyme og beskedne, overdrevet, bondegården, det lille husmandssted, markskellet, vandhullet.

Når det gælder billederne fra Vejby-sommeren kan vi i vidt omfang hæve anonymiteten. Billedet af vandhullet (14) er den del af det kære Danmark, der ligger umiddelbart bagved Morten Jensens gård. Lågen ved hushjørnet er den man ser i baggrunden af have billedet (7), så nu har vi snart været hele vejen rundt. Ved siden af Morten Jensens gård lå Jørgen Jørgensens gård Meelhøjgaard, der ses på tegningen med geden i forgrunden (15, kortet nr. 10). Over taget på Morten Jensens gård til venstre anes Unnerup Mølle.

14

15

Her (16) er vi kommet på den anden side af Jørgen Jørgensens gård, der ses til højre, hvor vejen går mod Tisvilde. I midten af billedet ses Kongehøjen.

Gadekæret ligner ikke rigtig sig selv mere. På Lundbyes tid var det bare et vandhul, men det blev senere helt indkapslet i cement, og i dag er det en sirlig dam med springvand.

16

Lundbyes billede med den store sten i forgrunden (21) viser udsigten mod Vejby fra Rågelejevejen, der løber til venstre i billedet. Fra venstre ser man degnens hus (nr. 2 på kortet), Kælderbjerggård (nr. 7, måske placeret længere mod nord i 1843), Bybjerggård (nr. 8) og yderst til højre Morten Jensens gård (nr. 9). Den gavl Morten Jensens gård vender ud mod beskueren er den med havelågen for neden til venstre, jfr. billede nr. 8.

21

Skovgaard har malet samme vue, set fra den anden side af vejen (22). Man kan forestille sig, at de to venner har kunnet sidde og råbe til hinanden under arbejdet. Skovgaard har også den store sten med og en del af de samme bygninger, og desuden har han Vejby kirke med yderst til venstre.

Sammenligner man de to guldalderbilleder med fotoet (23), der er taget midt mellem de to maleres synsvinkler, bliver man slået af forskellen. Den store sten er hugget til skærver, marken er pløjet flad, vejen er rettet ud og hældt over med cement. Danmark er blevet lidt kedeligere at se på. Måske har Lundbye og Skovgaard ikke gjort det mindre dramatisk end det var, men i så fald har de været forbavsende enige, så det er nok ikke forklaringen. Der er sket noget med Danmark, og gransker man danskernes hjerter og nyrer kan man sige, at guldalderbillederne repræsenterer det sande Danmark, men fotografiet viser et forfald, en rational udnyttelse af landskabet, som vi nødtvungent bøjer os for, men ikke helt vil vedkende

Vejby i vore hjerter

22

os. Lundbyes udsigt mod Vejby blev i 1992 udsendt som et stort flot 5-kroners frimærke med nationalitetsbetegnelsen DANMARK under motivet, som om det var en billedtekst. Det er helt naturligt, det er vores land. Men et billede af Farummotorvejen med samme undertekst? Det ville være højst upassende!

23

Det kan man more sig over, men der er tale om en ganske handlekraftig nostalgi. I miljø- og naturgenopretningsprogrammer arbejder man med at føre marginaljord tilbage til naturtilstanden, udtørrede søer fyldes atter med vand, og cementgravlagte åer skal snart igen slynge sig frit gennem engen. Det danske landskab er ganske langsomt ved at blive genskabt i det billede, som Lundbye og hans samtidige åbenbart har præget dybt i vores sjæl.

Lundbye var dybt betaget af Grundtvig og hans tanker om folket som den afgørende instans, der rummer al fortid og fremtid i sig. I sit snævre københavnske akademimiljø havde Lundbye haft et temmelig tåget og drømmende forhold til »folket«, men i Vejby var han pludselig midt i det, og han oplevede med begejstring at få sine bedste forestillinger bekræftet. I brevet til Frølich skriver han: "vor Tro til Bondestanden, som den der endnu gjemte deilige Træk af et naturligt, ufordærvet Liv, kan jeg bevidne var ikke feil. Jeg har levet mig ind i Bondelivet, jeg boer hos en Bonde omgaaes daglig Bønder og har deraf den største Glæde. Jeg besøger dem, ikke som Kjøbenhavneren, der gør dem den Ære, men jeg trækkes til dem af Lyst. Jeg har været i et Gilde, og der med den største Fømoielse seet deres Dands, deres Dragter, Indretning af deres Værelser - spiist Grød og tør Fisk og talt med dem.«

Lundbye prøver at trænge ind i dette paradys og gøre det til sit, ikke kun som beskrevet i brevet, men også ved et utal af præcise studier og tegninger af de genstande der udgør bøndernes verden. Billedet (24) viser stuen i Jens Nielsens gård Saxenkold (nr. 5 på kort!), som Lundbye ifølge påskriften på tegningen har besøgt d. 15 juli. Gårdens ydre ses på billedet nr. 25. Det andet interiør (26) fra d. 9. juli kan ikke identificeres, men er måske stuen i Morten Jensens gård. Begge billeder vidner om Lundbyes interesserede fordybelse i det fremmede miljø.

Men hvor er de mennesker, som lever i stuerne? Man kan ikke lade være at undre sig over, at billederne fra Vejby næsten altid er helt tomme for mennesker. Måske er det en slags finfølelse eller solidaritet, der har

24

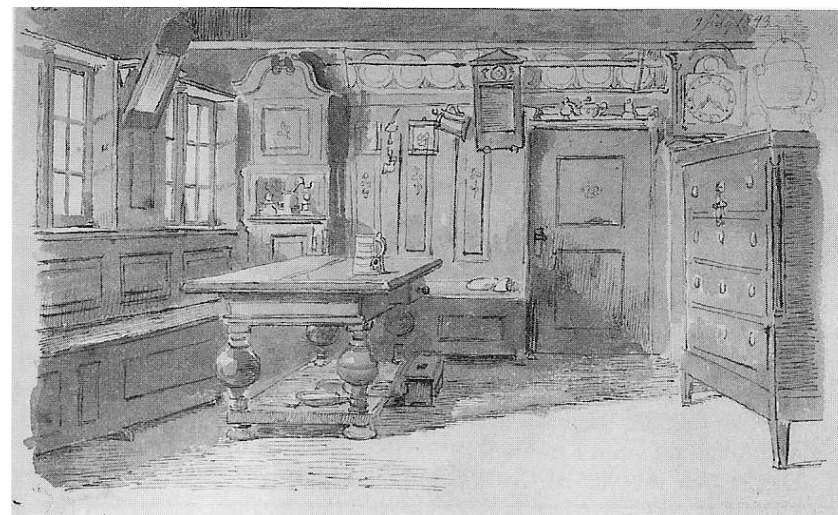
Vejby i vore hjerter

25

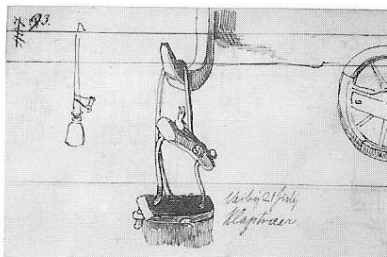
holdt ham tilbage fra at tegne og male de bønder, som han satte så højt. Hvis han gjorde dem til motiver, ville de uundgåeligt blive eksotiske og interessante, og det ville understrege afstanden mellem ham og dem snarere end at mindske den. Den gamle bondekone og den vejrbidte fisker har endnu ikke holdt deres indtog i dansk malerkunst. Først med Skagensmaleme bliver kunstnere så hårdkogte, at de uden at blues fremstiller landbefolkningen i etnografisk belysning.

26

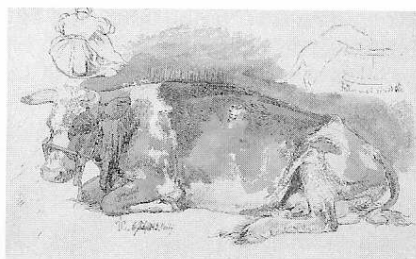

Kun ganske få billeder blev malet færdige i Vejby, men det var heller ikke meningen. Det var den almindelige arbejdsmåde, at man lavede en skitse i streg eller farve på stedet og så gjorde tingene færdige hjemme i atelieret, ofte sådan, at man samlede skitser om sommeren og komponerede dem sammen til store billeder om vinteren. Friluftsmaleri var ikke almindeligt endnu, bl.a. fordi man stadig havde farven i store blokke, der skulle rives og røres op med olie, og det kunne man ikke sidde med ude i det fri. Derfor er olieskitserne fra Vejby sommeren ganske små. Det er den smule farve, man har med hjemmefra på paletten, der bliver brugt. Men til gengæld har skitserne en friskhed, som man kan savne lidt i de gennemarbejdede billeder. Sådan synes vi i hvert fald i dag, hvor impressionisterne har lært os at se på en anden måde. Især Lundbye kunne have hang til det pertentlige. Når det skulle være rigtig fint, malede han under lup med en lille bitte pensel, men i Vejby slappede han af, og Skovgaard kunne få ham til at male på en mere rundhåndet måde. Den erfaring havde han allerede gjort året før, hvor han i dagbogen d. 25. juli skriver: »Han (Skovgaard) opflammede mig til at lade Penselen løbe uden Angst - den slemme Gjest, som saa ofte indfinder sig. - jeg malte bedst, naar Skovgaard var hos mig og sagde: Mal nu de Bunker Tang paa 5 Minutter! eller: Læg nu de Spidspensler bort, og mal kun bredt med de store Børstpensler!«

27

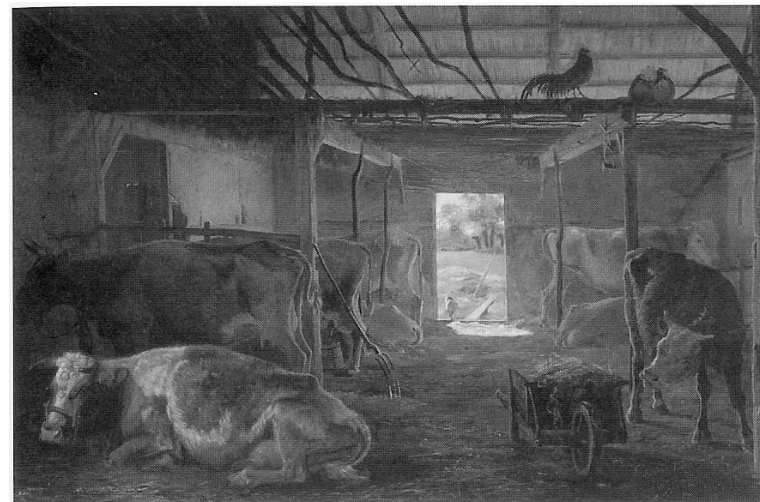
28

Billederne (27 og 28) viser to af de skitser, der kom til at indgå i hovedværket fra Vejby sommeren, En kostald i en bondegård, Vejby (29). Der kendes i alt seks skitser i olie, vandfarve eller pen med delelementer af det store billede, som Lundbye udarbejdede i København i vinteren 1843/44, Klaptræeme - en slags hovedtøj til køer - fra skitsen (27) hænger på bjælken til højre for hanen,

Man ser ikke, at billedet er en collage af skitser, og det gjorde Lundbye også meget for at undgå. I dagbogen d. 20. januar 1844 skriver han: 'Jeg maler af alle Kræfter, med saa megen Fornuft og saa liden Afsmag af Studier, som muligt, paa min Kostald,«

Vejby i vore hjerter

29

Billedet blev udstillet på Charlottenborg 1844, men gjorde ikke ubetinget lykke. Det som vi i dag synes er så dejligt ved det, den præcise gengivelse af den døsiges middagsstemning i stalden, hele atmosfæren hvor man synes man kan opfatte både lyde og lugte, alt det var for meget for datidens sarte sanser. Christian VIII skal have rynket på næsen og udtalt at billedet lugtede af møg, og en avis skrev ironisk, at næste år ville Hr. Lundbye nok udstille en mødding i måneskin, Avisen kunne sagtens have fået ret, Lundbye havde allerede skitsen stående derhjemme, Det er møddingen ved Morten Jensens gård, det rene lort (30),

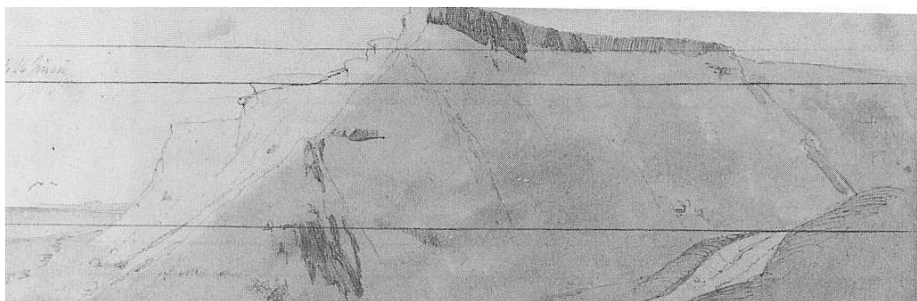

30

Motiver som Lundbyes kostald, der i dag nærmest er klicheagtige, var længe om at blive accepteret. Endnu i Henri Nathansens skuespil »Indenfor murene«, der foregår i 1912, bliver ægteparret Levin dybt forundrede over de billeder af »danske mestre fra omkring midten af forrige århundrede«, som de ser på væggen hos etatsråd Herming. Den pralende Herming undlader ikke at nævne billedernes pris, og da han inviterer gæsterne til at tage et 7000 kroners billede af Lundbye nærmere i øjesyn, siger fru Levin forbløffet: Det er jo en kostald!

Da gæsterne et øjeblik er alene i stuen, udspilles følgende replikskifte: Gl. Levin (er standset foran Lundbyes billede]: »7000 kr, - Skal du ikke også have dig en kostald i din fine stue?«

Fru Levin: »Den ser jeg helst udenfor, Hvis jeg skal se den,«

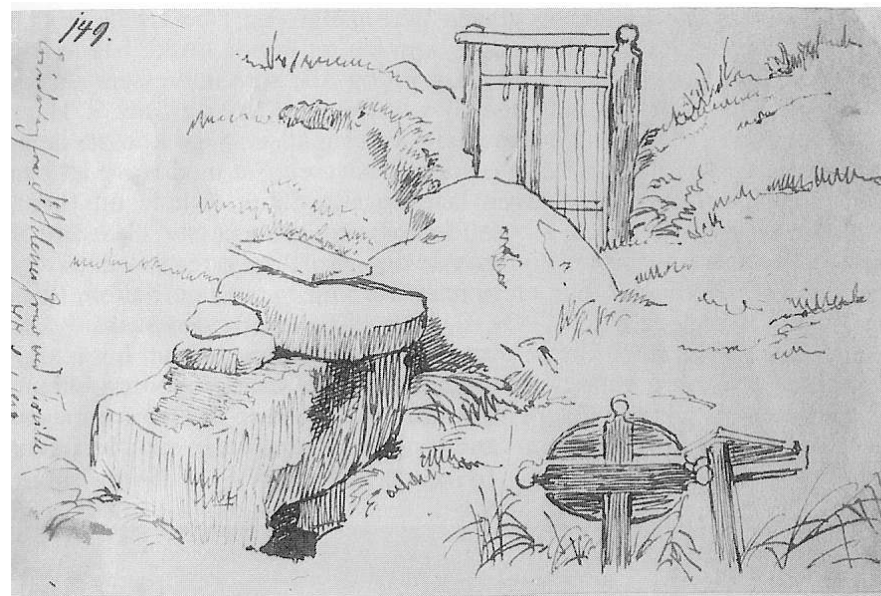
31

De særlige krafteentre i folkets forestillingsverden har en stærk fascinationskraft for Lundbye, og på Vejbyegnen er der netop sådan et par steder, hvor stærke kræfter vældte op fra dybet. Det er Set. Helene Kilde og Set. Helene Grav. Helene var en ung svensk pige der blev skændet og dræbt. Hendes lig blev smidt i havet, og der hvor det flød ind på kysten ved Tisvilde udsprang en kilde, hvis vand havde helbredende kraft. Da liget skulle bæres til Tibirke Kirke for at blive begravet, havde bæreme besvær med at få det op ad den stejle skrænt, men da delte skrænten sig og dannede den hulvej, som Lundbye tegnede d. 16. juni (31). Der er langt fra stranden til Tibirke, og en af bæreme blev træt og bandede over den tunge byrde. Da blev kisten så tung, at den var umulig at rokke, og Helene måtte begraves der hvor graven nu er, midt mellem stranden og Tibirke.

Hvis man sankthans nat drak af vandet i kilden og derefter sov på graven, ville man være helbredt for selv de værste sygdomme. Der har åbenbart været stærke healende kræfter på færde, for Tisvilde by havde store indtægter af de penge, som de helbredte puttede i kildeblokken, og endnu i 1930'erne lå der på loftet i Tibirke Kirke store dynger af stokke og krykker og bandager, som de helbredte havde efterladt på graven. Nogle af dem ses på Lundbyes tegning (32), som stammer fra et tidligere besøg i 1838.

De små træplader nederst til højre kan man få forklaring på hos Søren Kierkegaard, der besøgte stedet i 1835. I sin dagbog skriver han: «Naar man nu træder ind paa Gravhøien, indgiver det Hele En en vis melanholsk Stemning - . Man ser sig omgivet af Haarlokker, Klude, Ktykker, man hører, saa at sige, de Lidendes Skrig, deres Bøn til Himlen og alt dette ved Midnatstid paa en Gravhøi, hvor de ere omgivet af lutter smaa Træflader i Form af de Minder man sætter paa Gravene, og som indeholde Efterretning om de Helbrededes lykkeligt overstandne Lidelser. Af de omtalte Brætter findes der en Deel, som kort og simpelt berette de Helbrededes Navn og Fødeby, deres Tak til Gud f. Ex.: »Johanne Anders

Vejby i vore hjerter

32

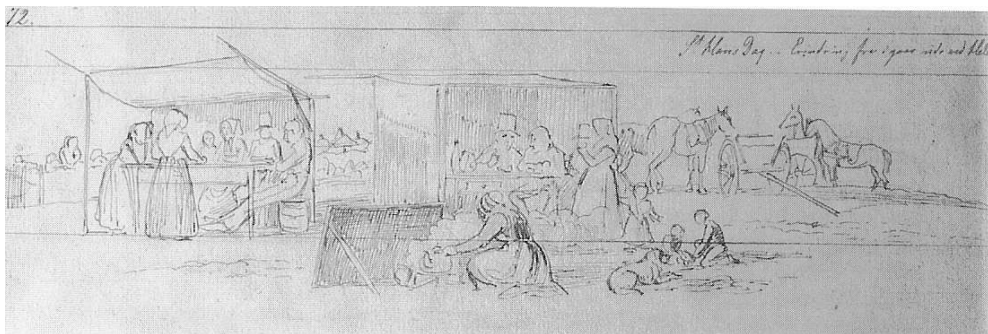
Datter 1834, lidt meget af Hovets Smerter, Underu, d. 23. Juni 1834«; - "Sidse Anders Datter, solo gloria«. - Nogle ere meget længere og fuldstandigere; Nogle have ikke skrevet deres Navne helt ud; Nogle have skrevet det i første Person; Andre have fortalt det om Vedkommende f. Ex. "Pigen den og den blev helbredet der« osv. I det Hele er det ret mærkeligt at de fleste ere Fruentimmere. Midt paa Pladsen er da egenlig Graven; en Steen eller rettere et Stykke af en ligger paa den; dens Indskrift kunde man ikke læse.«

Graven ser stort set ud som dengang (33), men miraklernes tid er forbi.

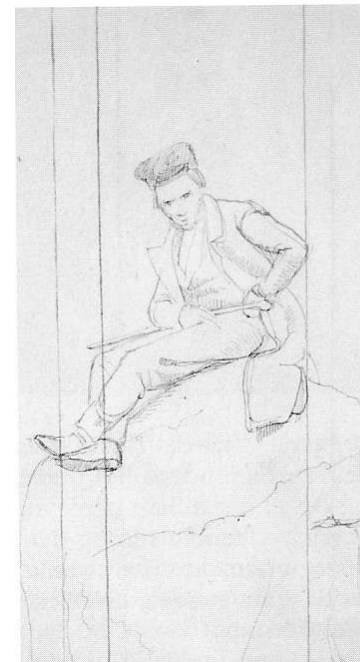
33

Lundbye besøgte kilden og graven flere gange, og i brevet til Frølich skriver han: «Men det Allerbedste, som jeg ret kunde ønske baade Dig og Sonne og Mårstrand og Const. Hansen og Alle som interessere sig for Folkelivet, at see, er det underlige Liv ved Helene Kilde og Grav St. Hans Aften og Dag. Det har dog noget yndigt ved sig at see Syge komme langvejs fra for en Drik Vands Skyld og det: at sove en Nat med Hovedet paa en Kampesten. Inde paa Graven laae en stor Skare, Gamle og Unge, Mødre med syge Børn o. s. v. Udenfor den indhegne de Plads stode Hestene og fortærede deres Foder ved Vognene. Telte vare opslagne hvor man nød Forfriskninger, bag en opreist Dør kogte en Kone Kaffen, Børn og Tigge-re manglede ikke. - Og saa inde i Tisvilde By den saakaldte: St Hans Gade! her vrimled det af pyntede Folk, Heste og Vogne, her manglede ikke Gynger og endog en væmmelig Gjøgler var der med tre forsultne Hunde som gik paa Bagbenene. Men deiligt seer det ud med disse Klynger af pyntede Piger som vandre op og ned med hverandre under Armen -. »

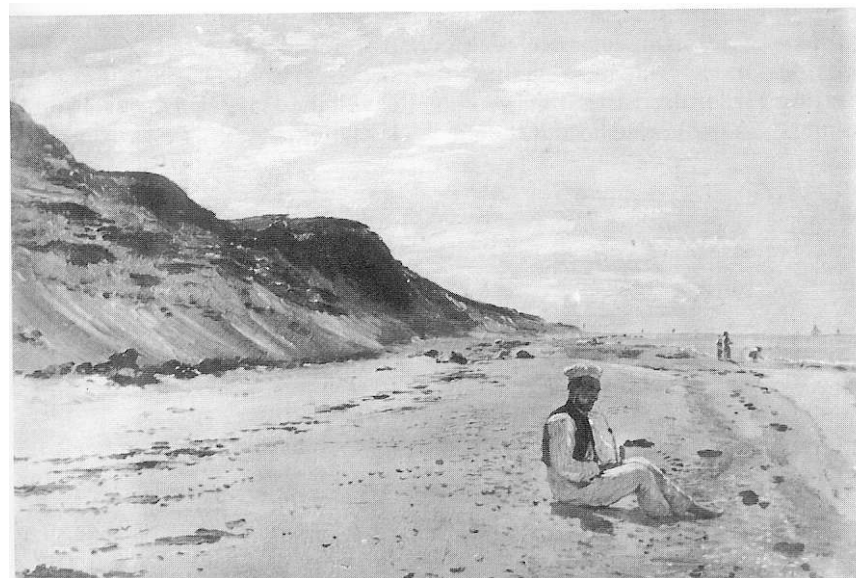

Lundbyes skitse af pladsen foran graven (34) svarer som man ser helt til hans beskrivelse. Som bekendt fulgte maleren Jørgen Sonne Lundbyes opfordring og malede omkring midten af 1800-tallet en række billeder med motiv fra Helene Kilde og sankthansfesten i Tisvilde.

Når de to venner fulgtes ad ud i det sommerlige landskab med skitsebøgerne var det nærliggende for dem at bruge hinanden som motiver. På den høje skitse fra den »Lange Bog« har Lundbye tegnet Skovgaard siddende på en stor sten ved Hanebjerget (35). Strandbilledet (36), der viser Lundbye i en pause under arbejdet, er malet af Skovgaard. Billedet kendes kun som fotografi, ejeren er ukendt og ved måske slet ikke hvad han ejer. Man ville gerne se den fine skitse med den afslappede, intime stemning og det næsten skagensagtige lys i virkeligheden

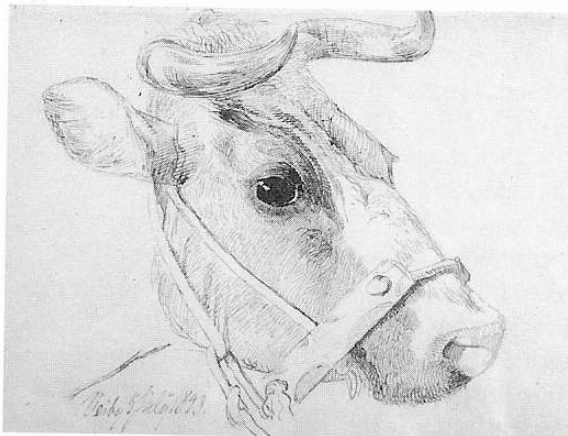

35

36

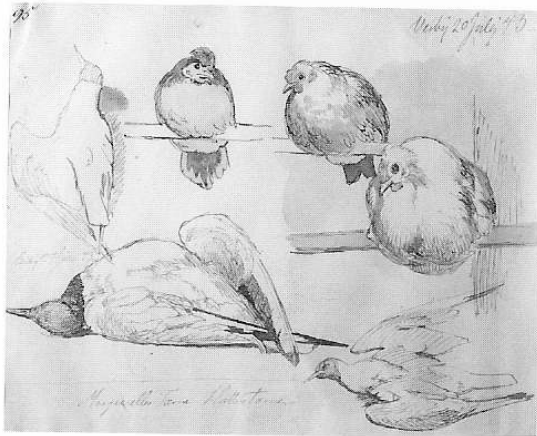
37

Egentlig var det slet ikke landskabsmaleriet, der var Lundbyes felt. Han var, med tidens lidt pudsige fagopdeling, klassificeret som "Dyrmaler", og det er sådan han benævnes på sin gravsten. Det var en betegnelse han gerne vedkendte sig, og dyr spiller da også en stor rolle i hans produktion og i hans liv. Hos dyrene fandt han den uskyld, som han stædigt fast holdt som et ideal livet igennem, og han tog sine dyrebilleder yderst alvorligt.

Da han under sit ophold i Rom et par år senere besøgte Peterskirken og ser billeder af Giotto og hans samtidige, sammenligner han sig selv med de gamle mestre: «Gamle Giotto! ogsaa Du var der! og mange, mange flere af Jer, som i christelig Fromhed fremstillede Jesu Liv - jeg kan ikke det; men I ville ikke skamme Jer ved mig, som i Dyrene fandt en Fred og Hvile, der frister mig ved sin Uskyldighed, Brødefrihed til Fremstilling.» Giotto kunne fremstille Bibelens figurer som en del af sin egen

38

Vejby i vore hjerter

39

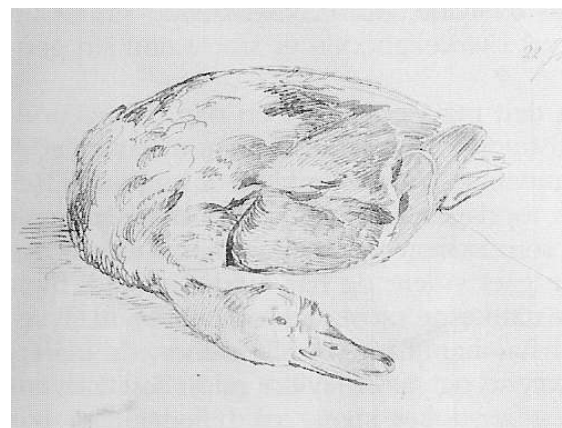

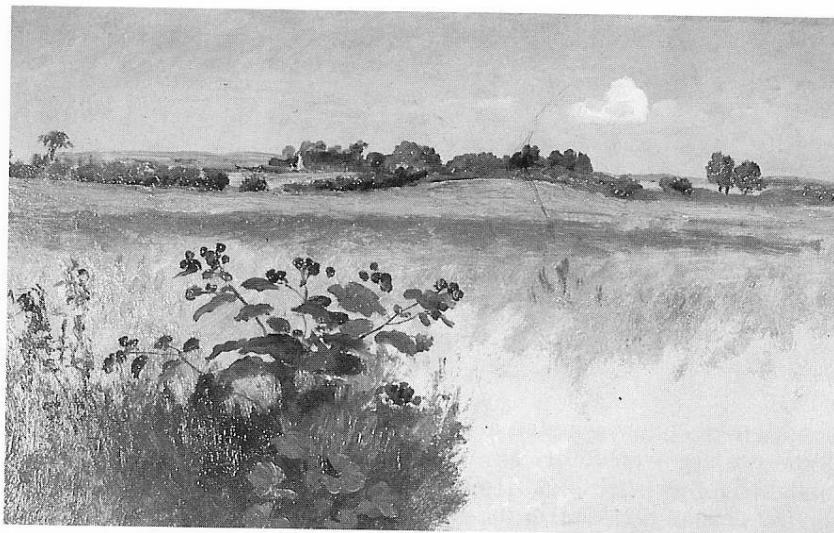
samtid, men Lundbye kunne jo ikke male Jesus med høj hat. I den moderne verden, hvor de hellige skikkelser er hjemløse, er dyremaleriet en mulighed for evangelisk virksomhed.

Det er ikke tilfældigt, at det er under Italiensopholdet han formulerer den tanke så klart. På det tidspunkt er hans uskyld ved at blive kronisk. I den mærkelige selvbiografiske tegneserie "Trolldom og Huletanker", som han begynder på under rejsen, trækker han sig ud af det menneskelige samfund og dykker ned i en verden befolket af dyr.

Men i Vejbyssommeren er der endnu intet betændt i forholdet, Lundbye tegner dyr med en ynde og selvfølgelighed som er hjertegribende (C37 og 38). Han havde i marts måned 1843 fået bestilling på 50 tegninger til Kaalunds fabler, men var ikke færdig med dem, da han rejste til Vejby. Forarbejdet til nogle af de mest kendte, bl.a. Lænkegrisen (39) og Den dræbte And (40), findes blandt skitserne fra Vejbyssommeren.

40

Fra Morten Jensens gård skriver Lundbye til Frølich :»Jeg kan med Sandhed sige nu: jeg har det godt, Gud være lovet! det er længe siden jeg kunde sige det, hvad Du af mine Breve maa have seet. » Sommeren i Vejby er en af de sjældne ligevægtsstunder i Lundbyes liv, og den hannoni billederne vidner om er ikke som i andre perioder anstrengt eller tilkæmpet. Det ses måske tydeligere end noget andet sted i det lille »Marklandskab ved Agerup« (41), en ganske lille olieskitse på papir, 15,6x26 cm, mindre end et A4 papir, ufærdig, hurtigt lavet, et øjeblikks sag. Det forestiller ikke noget særligt mærkværdigt, nogle marker der er grønne som marker nu engang er. Men det er i al sin beskedenhed udtryk for en sjælden lykkefølelse og en intens livsfylde, der tilsyneladende stråler ud af markerne ved Agerup, men vel i virkeligheden er større end sin genstand.

Skitsen er ikke dateret, men den må være skabt en dag, hvor Lundbye og Skovgaard har fulgtes ad fra Vejby til Agerup. Huset på billedet er efter Mogens Tving Jensens mening den gamle skole i Agerup. Her boede lærer Visby, som havde »opdaget« Skovgaard og sammen med lærer Jensen fået sat ham i vej som maler, så Skovgaard har nok aflagt ham et besøg. Imens er Lundbye gået videre og har fundet et sted, hvor han havde hele udsigten ud over markerne og skolen og helt op til flyvesandsbakkerne ved Tisvilde. Her har han slået sin 'lille trebenede malerstol ud, taget malerkassen på knæene og sat et stykke papir fast indvendig i låget. Hullerne efter tegne stifterne ses stadig på billedet. Der har været nogle brugbare klatter på paletten, men farven er åbenbart sluppet op, for hele

den nederste højre fjerdedel af billedet er ikke blevet færdigt. Eller også er Skovgaard kommet og har sagt, at lærer Visby gav frokost.

Men det ufuldendte er ingen mangel, tværtimod giver det en stærk fornemmelse af situationen, den lykkelige stund i Agerup, da billedet blev til. Det tomme sted i billedet virker som et kikhul ind til skabelsesøjeblikket. Fornemmelsen af nærvær skyldes også malemåden, de hurtige strøg med kraftige pensler, der næsten lader os se billedet blive til. Det er malet uden angst, i modsætning til fx det næsten fem kvadratmeter store prestigeprojekt »En dansk Kyst«, som Lundbye havde slidt med den foregående vinter. Det er et flot billede, som man må beundre, men det gør ikke en glad og varm som marklandskabet ved Agerup. Måske har Skovgaard sagt et eller andet beroligende, inden han gik ind over markerne. I hvert fald har Lundbye sluppet af i armen og givet sig helt hen i øjeblikket.

Det er som så ofte hos Lundbye et meget vidtstrakt landskab, vi ser ud i. Der er kun et par kilometer fra Agerup til Tisvilde, men på billedet fortøner flyvesandet sig i det uendelige, hvad der antydes af en fin blå farve i det allerfjerneste, hvor det jordiske opløses og bliver til en blå svæven. Blikket søger ud mod vore længsels fjern mål, men det er ingen syg længsel, der er ingen modsætning mellem nært og fjernt i billedet. Alt det der ligger mellem os og det fjerne er også dejligt, og det helt nære, skræppebladene og den ranke burre, er sanset kærligt og klart. Forgrund, mellemgrund og baggrund ligger som er række zoner af forskelligartet fryd, og forestiller man sig en vandring ind i billedet, vil det være som i »Dejlig er Jorden«, hvor der står: »Gennem de favre/Riger paa Jorden /gaar vi til Paradis med Sang. «

Over det hele svæver en kridhvid sommersky af den slags der slet ikke bevæger sig, og under skyen står det røde lig af en bynke fra i fjor. Men himmelske og jordiske vilkår er ikke spændt op i kontrast, døden har mistet sin brod, alt er forsonet. Himlen er på jorden, evigheden er begyndt.

*

Er det et autentisk billede af Vejby vi får hos Lundbye? Ja og nej. Al kunst består i at fremhæve nogle træk i virkeligheden og lade andre ligge, så kunsten, også fotografi, er en fortolkning af virkeligheden. Den samme virkelighed ser højst forskellig ud, afhængigt af hvem der ser på den.

Man ved at der har været stor nød og elendighed blandt de fattigste på landet i gamle dage. I slutningen af det 19. århundrede har L. A. Ring malet billeder fra sjællandske landsbyer, hvor man ser underernærede, forkomne tiggerbørn, der i kulde og sne trasker rundt mellem gårdene med

slunkne poser. Man ved også, at tuberkulose har været en folkesygdom på landet, hvor der i næsten hvert hus lå et familiemedlem og døde langsomt af tæring, som det hed. Malere som Edvard Munch og Ejnar Nielsen har malet meget intense billeder fra disse sygeværrelser. Sådan har det vel også været i Vejby, men det ser man ikke noget til hos Lundbye.

Eftertiden har bebrejdet guldalderkunstnere, at de er gået uden om de tilværelsesområder, og det er stadig en udbredt forestilling, at kunsten i første halvdel af forrige århundrede stak hovedet i busken og undgik konfrontation med livets barske realiteter. Men det er nok en lidt forenklet kritik. Verdens ufuldkommenhed har været så påtrængende, at den ikke har været til at overse, og slet ikke i det gamle København. Byen var stærkt overbefolket, endnu klemte inde mellem voldene, med et elendigt renovationssystem, der fik hele byen til at stinke og har givet hyppige epidemier, og med iøjnefaldende fattigdom, drukkenskab, prostitution og kriminalitet. Alt det kunne man ikke bare sådan fortrænge. Men guldalder-tidens kunstnere følte sig ikke kaldet til at skildre noget, som enhver kunne se, for det er jo ingen kunst. Da man endelig begyndte at sætte lys på elendigheden, var det for at protestere mod den og få den afskaffet. Men det krævede en aktiv indgriben i samfundslivet, og den tanke var slet ikke rigtig tænkt igennem under enevælden. Der er god mening i at enevælde og guldalder holder op samtidig.

Hvad ville guldaldermalerne da med deres kunst? Maleren Constantin Hansen havde en datter, Elise, som også havde talent for at male. Hun havde engang malet et billede af nogle lerkar, som faderen skulle udtale sin mening om. Han roste hende, men der var noget i billedet han ikke kunne forlige sig med. Et af karrene var blevet skævt i brændingen, og den skævhed havde Elise omhyggeligt gengivet. Det brød han sig ikke om. Elise anførte, at sådan så karret nu faktisk ud, men faderen sagde næsten ophidset, at sådan kunne man ikke argumentere, det havde aldrig været meningen at karret skulle være skævt. Man skulle male det, sagde han, som det ville have set ud i Paradis.

Kunstneren er den der har blik for det ideelle, den der kan se bort fra mangler og ufuldkommenheder og se det, som var Vorherres hensigt og mening. Og vi som ser på billederne kan få opladt vores øjne og lære at se med malerens blik, lære at se det gode, det sande og det skønne i en verden, hvor det måske ikke er umiddelbart iøjnefaldende. De billeder Lundbye tegnede og malede i sommeren 1843 er en af sandhederne om Vejby. Vi kan kalde den drømmen om Vejby, Vejby i vore hjerter, eller Vejby som det ser ud i Paradis.

NOTER

S henviser til udstillingkataloget "Sommerrejsen til Vejby 1843<" Statens Museum for Kunst 1989.

Hovedparten af de gengivne billeder er reproduceret efter dias optaget af Nils W. Lorentzen, Amtscentralen i Hillerød, på udstillingen Sommerrejsen til Vejby.

Mogens Tving Jensen, der medvirkede ved udarbejdelsen af Sommerrejsen-kataloget, stiller også sin store indsigt til rådighed for mig. En Lundbyetur i Vejbyområdet med denne vidende og engagerede mand hører til blandt mine bedste oplevelser.

1. JTL: Selvportræt 1837. Blyant 16x10 cm. Privateje.
2. P.C. Skovgaard: Stue i Vejby. Olie 23x28, 5. K. (S nr. 9).
3. JTL: P.C. Skovgaard i sofaen i sin moders stue, Vejby. (S nr. 10).
4. P.C. Skovgaard og JTL: Studier af kat med killing. (S nr. 15).
5. Skovgaardfamiliens hus i dag. Foto JAJ.
6. JTL: Morten Jensens gård Svandholm. (S nr. 19).
7. JTL: Parti fra Vejby. (S nr. 20).
8. JTL: Haven ved vesttangen af Morten Jensens gård. (S nr. 21).
9. Kort over Vejby 1809. (S side 51).
10. P.C. Skovgaard: I udkanten af Vejby. Lundbye sidder ved vejkanthen og tegner. (S nr. 40).
11. JTL: Kristen Husmands hus. (S nr. 41).
12. Halflans Hjørne. Foto JAJ.
13. Foto JAJ.
14. JTL: Bagved Morten Jensens gård. (S nr. 22).
15. JTL: Jørgen Jørgensens gård Meelhøjgaard. (S nr. 43).
16. JTL: Grævejrdsdag ved gadekæret i Vejby. (S nr. 45).
17. JTL: Skovgaard på Vejby kirkegård. (S nr. 12).
18. JTL: Liggende hund (Chien). (S nr. 13).
19. Nanna ved Holbøslågen. Foto JAJ.
20. JTL: Udsigt mod Øby Bavn. (S nr. 83).
21. JTL: Landskab med Vejby set fra nord. (S nr. 77).
22. P.C. Skovgaard: Vejby med kirken set fra nord. (S nr. 78).
23. Foto JAJ.
24. JTL: Jens Nielsens stue. (S nr. 48).
25. JTL: Jens Nielsens gård Saxenkold set fra syd. (S nr. 47).
26. JTL: En bondestue i Vejby. (S nr. 55).
27. JTL: Klaptræer. Detalje af S nr. 33.
28. JTL: Liggende ko. (S nr. 32).
29. JTL: En kostald i en bondegård, Vejby. (S nr. 38).
30. JTL: Mødding ved Morten Jensens gård. (S nr. 23).
31. JTL: Skrænten og kløften ved Helene Kilde. (S nr. 126).
32. JTL: Helene Grav ved Tisvilde. (S nr. 125).
33. Helene Grav. Foto JAJ.
34. JTL: St. Hans dag ved Helene Kilde. (S nr. 131).
35. JTL: P.C. Skovgaard. (S nr. 14).
36. P.C. Skovgaard: J. Th. Lundbye siddende på stranden ved Rågeleje. (S nr. 123).
37. JTL: Kohovet. (S nr. 64).
38. JTL: Fuglestudier. (S nr. 71).
39. JTL: Lænkegrisen. (S nr. E).
40. JTL: En død gråand. (S nr. 155).
41. JTL: Marklandskab ved Aagerup. (S nr. 96).

Lundbyes brev og Kierkegaards dagbøger citeres efter »Historien Her«, Helsingørsk Gymnasium 1992.

»Damsbo« ved Vejby gadekær set fra Tisvildevejen. Udlængen til venstre busede slagtehus og garage. Til højre længst mod stuehuset - hestestald og kostald - grise ud mod gadekæret.

Feriedreng på Damsbo i Vejby

Af Victor Christensen

Jeg vil her fortælle om mine barne- og ungdoms år, hvor jeg tilbragte mine ferier i Vejby. I 1934 - da jeg var 8 år gammel - blev jeg syg af difteritis og fik den slået ned med en stor dosis serum. Det havde imidlertid den bivirkning, at jeg fik et dårligt hjerte, som krævede rekreation. Det bedste sted, jeg kunne komme, var så til Vejby, hvor min mors far og mor havde et husmandssted midt i byen ved gadekæret. Så forår og sommer 1935 blev tilbragt i Vejby med middagshvile, tidligt i seng og sent op, og min bedstemor skummede den nymalkede mælk, så det næsten var fløde, hun kogte grød af om morgenen. På ejendommen var en besætning på 4-6 køer, 2-3 fedekalve, 1-2 svin, 2 heste, høns og om sommeren ænder i ga-

dekæret. Dyreholdet medførte jo også en mødding, næsten lige ud til Tisvildevej. Når jeg ser tilbage i tiden, må det vel have givet nogle nabo-problemer: lægen, købmanden og manufakturhandleren.

Min bedstemor passede hus, og hun slagtede og plukkede kyllinger, ænder og duer, og hun lavede rullepølser, som blev solgt i den slagterforretning, som var på gården. Hun skulle imidlertid også malke køerne og salte sild om efteråret, så der var sild til hele året, for hver dag var der kogte, saltede sild til frokost kl. 9.

Min bedstefar passede stalden og flyttede køer og heste og sørgede for, at de kom på græs og hjem igen. Bedstefar købte også kreaturer op rundt omkring på gårdene og solgte dem til slagting i København. Her købte han også tøj til sig selv og sin søn »Slagter Gunnar« hos marskandiserne.

På gården kom folk med deres syge hunde og katte, som de skulle have aflivet ved skydning. Dette gjorde stort indtryk på mig. Ligeledes at man gravede wc-spanden ned der, hvor man høstede agurker. Det var utroligt.

Jeg var nu 9 år. Min morbror »Slagter Gunnar«, der var en ud af 8 børn, var ansat på gården som slagter og altnuligmand; for det var jo en sæsonforretning.

Om sommeren slagtede vi (jeg var også med til slagtingen og blev næsten udlært som slagter) 2-3 kalve og 1 kvie hver uge. Slagterhuset var indrettet i den længe, der vendte ud mod Tisvildevejen. Herfra blev der også solgt kød til evt. kunder, men næsten alt kødet blev solgt til københavne.

Kødturen foregik med HGF/hestevogn med en stor, hvid kasse, som var lavet specielt til dette formål og indrettet med hylder. Vi havde begge to HVIDE kitler på, og Slagter Gunnar havde hvid kasket (Cikke bowler). Tirsdag og fredag kørte vi på Vejby Strand, hvor vi begyndte ved Salgårdshøj og fortsatte ud ad Strandvejen og var inde på bl.a. Strandbakken og Havgården og ud til købmand Hansen i Holløselund, hvor vi også spiste vor frokost. Derefter kørte vi tilbage ad landevejen.

Om fredagen var det landtur, som var den samme. Men her kom vi også helt til Holløse by. Onsdag og lørdag gik turen til Rågeleje, hvor vi endte ved Udsholt Strand hos købmanden og spiste frokost, der hvor der nu er BK ejendomsmægler. Om lørdagen kørte vi samtidig landtur, som gik over Koldsbæk - Unnerup, og der var vi ikke hjemme i Vejby før kl. 20. Da vi altid kørte hjemmefra mellem kl. 8.30 og 9.00, kan man godt sige, at det var en lang arbejdsdag.

På landturene blev der også købt dyr til slagting (kun sødmælkskalve). Det skete også, at vi købte kyllinger, som så bare kom ned i en sæk i bunden af vognen.

Slagter Gunnar Larsen på kødtur i Rågeleje plantage. Victor, hans nevø (forfatteren til al liklen), sidder med på vognen (1936).

Mit job på turene var at løbe ind til sommerhusene, banke på og sige: «Goddag, det er slagteren!» Jeg kan huske et hus, der var købt af et firma fra København til dets kvindelige personale. Her kom jeg løbende med fuld fart på og skulle om bag huset og banke på.

Men det nåede jeg ikke, for der lå et hav af damer uden tøj på. »Der skal du ikke ind mere,« sagde Gunnar, »det skal jeg nok selv klare.«

Og det gjorde han, ligesom han også fortalte kundene, som jo næsten alle var kvinder, at »inderlår« er dyrt, så er det ligemeget, hvor det sidder.

Når jeg tænker på den tids måde at handle på - på Bismervægten, den hurtige balance og pris - samt kødets opbevaring, og så tiden i dag. Det blev jo noget lettere senere, da Gunnar og hans kone Asta byggede hus med en rigtig forretning, og så kørte ud og holdt ved købmændene til bestemte tider.

På min 10 års fødselsdag fik jeg min første cykel, og om sommeren kørte jeg med min mor og far for første gang på cykel til Vejby fra København. Det foregik på en cykel uden frihjul og på grusvej det sidste stykke fra Helsingør til Vejby - det var i 1937. Jeg var nu blevet helt rask og tilbragte alle mine ferier i Vejby, ja, det var faktisk mit andet hjem. Min faste legekammerat, når der var tid til at lege, var smedens Helge. Her i smedien hos hans far så jeg også, hvordan en hest fik sko på, uha! Jeg havde forbud mod at opholde mig ved Ishuset på hjømet (senere Halfdansk Hjørne). Jeg kan huske: de dejlige 5-øres chokolader med nødder, man kunne købe i brødudsalget, at benzinprisen var 27 Øre pr. liter, og at der var en benzinpumpe hos købmanden og at en pakke 20 stk. cigaretter - Gul Northstate - kostede 40 øre. Det var dejligt, når man blev sendt til købmand Rejkær for at betale ugeregningen (i købmændsbogen), for så fik jeg et kræmmerhus med blandede bolcher. Jeg tror, at mange kunder i dag ville være mere afstressede, hvis købmanden lukkede diverse poser ligeså fint som den gang.

Hver sommer var der cirkus i byen, der hvor der er Hobby-central og Tømrerværksted i dag. Da det var min bedstefars grund, var der altid gratis billetter til cirkusforestillingen. Tordenejr er også noget, man husker fra feriedagene i Vejby. Op midt om natten, slukke for strømmen, tænde stearinlys og ellers være parat til at rykke ud. Hvis det skulle ske, at lynet skulle slå ned, skulle det gå hurtigt, da der var stråtag på gården. Jeg husker også, når man kunne liste sig op på Vejby Skole, hvilket ikke passede min bedstefar. Men der var en fodboldbane og en lærer Hr. Brøns, som tit gav mig lov til at spille med. Jeg var også med Vejby i Godhavn, hvor vi spillede mod godhavndrengene. På Godhavn var der parade med drengenes fødder, inden de skulle i seng. Min renlighed om sommeren foregik i Vejby gadekær, hvor vi om vinteren løb på skøjter på isen. Dengang var

det jo virkelig vinter. Om sommeren blev der dog også tid til en strandtur. Med nypudset seletøj på hesten, der var spændt for vognen, gik turen til Vejby Strand. Bedstefar og bedstemor var begge med hat, man skulle tro, at solen var deres fjende. Men alle de tossede københavnere lå og lod sig stege i solen.

Julen var også en skøn tid. Der var bal i forsamlingshuset med dans omkring juletræet. Missionshuset holdt også juletræsfest, og her gik man nmdt i byen og solgte lodder til et lotteri til afholdelse af festen. Min bedstefar gav et beløb. Han ville ikke have noget lod, men Victor skulle med til festen. Juleaften i hjemmet var også en stor aften, hvor mange af børnene kom hjem med deres kone/mand og børn. Så blev der fyret op i stadsstuen, og juletræet blev pyntet bag lukkede døre. Menuen juleaften var klipfisk med landbrød med tykt smør og øl og snaps og derefter varm risengrød. Det store problem var at skaffe sengepladser med dertil hørende dyner og lagener. Det lånte man hos en enlig dame, der hed Grethe. Hun boede i det hvide hus lige overfor. Hun havde en bunke gamle dyner, der var både kolde og tunge. Juledag var der stor frokost med sul på bordet. Hen på eftermiddagen skulle de fleste hjem med toget ind mod byen. Afskeden kunne trække lidt længe ud, så når de kom ud af huset, kunne de allerede høre lokomotivet. Men så gik bedstefar ind og ringede ned til stationsforstanderen. Således nåede alle toget.

Blandt erindringerne fra Vejby dengang, er et nytårsbalomkring 1942/43, hvor der ved festens afslutning opstod et kæmpe slagsmål. Det bredte sig til det meste af byen, og om morgenen flød der med tøjrester og blodpletter over det hele. Der var også en, der kom på hospitalet, nemlig Sigvald. Tiden dengang var jo en kæft-trit-retning, så da Smedens Helge og jeg en nytårsaften havde hængt en natpote op i lægens flagstang, og min bedstefar syntes, det var meget skægt, turde jeg alligevel ikke fortælle, hvem der havde gjort det. Ærgerligt!

Mit store idol dengang var min onkel, Slagter Gunnar. Jeg kørte med ham med kød, vi gik i cirkus, vi gik på jagt, og vi fiskede i Maglemosen. Vi skød nytår ind med hans jagtgevær. Det allerbedste var, når han affyrede den uden for folks køkkenvinduer. Bl.a. skete det inde hos naboen, Fru Hemmingsen. Han kunne også finde på i jagtsæsonen at gå ned til stationen med et par harer eller høns, og det skete ret tit, at han solgte »vildt« til GODE priser til jægere, der kom tomhændede til stationen og gerne ville have et alibi med hjem.

Jeg havde også noget med hjem. Der faldt mange drikkepenge, når jeg om søndagen kørte på cykel ud med bestilte stege til kunderne. Min bedstefar sagde altid, når ferien var forbi: »Hvor mange penge har du tjent?« I

Victor og slagter Gunnar står ved kødvognen på gårdspladsen ved »Damsbo«.

sommeren 1942 var det blevet til 100 kr, så lagde han 100 kr. oveni. Så jeg tog hjem fra sommerferie i Vejby som en holden mand.

Sommeren 1943 blev min sidste ferie i Vejby. Jeg var kommet i lære i efteråret 1942 og havde kun 8 dages ferie. En af de første dage lå jeg på græsplænen og nød solen, men det passede ikke min bedstefar. Han mente, der måtte være noget mere fornuftigt at tage sig til.

Dette var minderne om tiden som feriedreng på Damsbo i Vejby.

Egnen heroppe kom jeg til at holde af, så min kone og jeg har købt villa i Rågeleje og bor nu herude på landet, selvom jeg er født på Nørrebro.

Min karriere blev inden for slagterfaget. Min mor havde viktualieforretning i Ægirsgade. Selv drev jeg slagterforretning i Hvidovre. Blev inspektør på Hotel Sheraton og sluttede af som daglig leder af Hotel Frederiksdal, inden jeg gik på pension.

Min bedstemor døde i 1944 og bedstefar døde i 1947. Bedstemor hed Kristine Larsen og bedstefar hed Anders Larsen. Deres børn: Karen, Hans,

»Damsbo« ligger mellem Tisvildevej og P. C. Skovgårdsvej og bagved gadekæret i Vejby. Der var tidligere også en staldlænge ved ejendommen ud mod P. C. Skovgårdsvej. Gadekæret var dengang meget større og kreaturerne gik ned ved gadekæret og drak vand.

Victor Christensen er født 1922, nu bosiddende Storkevænget i Rågeleje. Ovenstående erindringer blev fortalt på Lokalhistorisk Aften 1993 i Vejby Forsamlingshus.

En forretningsgade i Vejby – for 46 år siden

af Kirsten Jørgensen og Niels Jørgen Larsen

»Vejby«! Hvor festligt et navn og hvor skøn en plet med huse og træer grupperet om den højt beliggende kirke, som er synlig viden om i det dejlige nordsjællandske landskab.

Der er en egen stemning og fred over Danmarks landsbyer, og den finder man også her i Vejby, når andemor med sine små ællinger lystigt snadrer i det lille gadekær, eller når kirkeklokken ringer solen op, og lyse barnestemmers sang fra skolen blander sig med landsbysmediens muntre klang fra ambolten, medens hanen galer sit kyklyk, alt sammen lyde som netop understreger den velsignede ro, som tilsyneladende har hersket her i tusind år.

Men Vejby er også en driftig by, hvor der arbejdes fra ganske tidlig morgen til sen aften. Landbruget, håndværket og handelen gør store fremskridt år for år, og hvilken forandring fra dagvognens tid for kun ca. 30 år siden til i dag med de festlige, hurtige skinebusser og rutebiler eller vognmændenes autoriserede biler.«

En forretningsgade i Vejby for 46 år siden

Sådan kunne man læse i et fornemt lille hefte om Vejby og Vejby Strand 1949, udgivet af næringsdrivende og håndværkere, henvendt til sommergæsterne. De sommergæster som kom for at nyde Vejby's charme: »Den dejlige natur med den rene, skære havluft fra det nærliggende, solglitrende Kattegat. Her finder man den rette landlige ro og hvile fri for det moderne, hektiske badelivs besværlige make up. Her promenerer man ikke, man går ture, og man hviler. Kort sagt, man holder ferie.«

Udover ord som disse finder man omtale af egnen, bl.a. fundet af en oldtidsgrav på Hanebjerg, som var udgravet i årene efter krigen. Der var gudstjenesteliste og køreplan for Gribskovbanen, men først og fremmest rummer heftet herlige annoncer, der fortæller om tidens erhvervsliv. En række af disse er gengivet til denne artikel.

En driftig generation tog fat

I årene efter krigen tog en hel ny generation af handlende og håndværkere fat. En generation, der kom til at præge de næste 20-30 år på egnen med den markante udbygning af sommerhusområder og siden helårsbeboelse.

Vi vil nu tage en vandring gennem Vejby med forretningsgaden Stationsvej, som den tog sig ud omkring 1949-50 - med afstikkere frem og tilbage i tiden.

Formuleringen i teksten om Vejby, gengivet i indledningen af denne artikel, afslører at den kun kan være forfattet af en person - nemlig Halfdan Hansen. Halfdan skrev i 1947 »Vejby-Valsen« til en revy i forsamlingshuset. Her finder man verselinjer som »fra skolen høres sang til den gamle smedies klang«.

Halfdan med sin
berømte banjo.
Avisudklip fra 1969.

VEJBY-TIBIRKE ÅRBOG 1995

Halfdans Hjørne blev et begreb og banjospillende Halfdan en institution kendt over det meste af Nordsjælland. Halfdan Hansen (født 1905 på Nørrebro) kom sammen med sin kone Lilly under krigen til Vejby, hvor han som barn havde holdt ferie hos bedstemoderen. Halfdan solgte aviser og blade »Aviser i 8 udsalg langs stranden 4 gange daglig«, står der i annoncen fra Vejby Kiosk. Det er fra tiden før fjernsynet, hvor der fandtes både morgen-, formiddags-, eftermiddags- og aftenaviser.

Efterhånden udviklede forretningen sig med vin, øl, vand, dagligvarer, ja alt muligt. Da tipningen startede i 1949 blev Halfdan efter kort tid områdets første tipsforhandler. Datteren Hanne erindrer, at faderen energisk pressede på overfor Dansk Tipstjeneste. En dag kort før lukketid stod pludselig en stor mand i butikken: »Nå, er det her så verdens navle?«, spurgte han.

Det var Tipstjenestens direktør Halvorsen, der mødte frem for ved selvsyn at konstatere de fortræffeligheder, Halfdan havde berettet om i en stribe ansøgninger. Og efter flere timers konference i baglokalet fik Halfdan tipsforhandlingen...

En magisk tiltrækningskraft

Da Halfdan fyldte 50 år i 1955 skrev førstelærer Andreas Brøns i Frederiksborg Amts Avis: »Vores alle sammens Halfdan er københavnner af fødsel og afholdt i vide kredse, og det er ikke så underligt. Han er tjenst-

Vejby Kiosk
PUBLIC SERVICE

Alle dag- & ugeblade
Cigarer & tobakker
Toiletartikler
Lædervarer
Souvenirs
Papir — Foto
Legetøj

Aviser i 8 udsalg langs stranden
4 gange daglig.

Statstelegrafekspedition
english spoken
HOS HALFDAN
Telf. Askemose 58

villig, munter, vittig, slagfærdig, overbærende, flittig, retsbesindig, ja der kunne sagtens fortsættes, men alt må jo have en ende. Ikke underligt, at han med sine anlæg herfor, de 12-13 år han har drevet forretning i Vejby, har drevet denne op til de store højder. HALFDANS HJØRNE har en magisk tiltrækningskraft på børn og unge mennesker, ja mange ældre med. Men her kan også fås alt mellem himmel og jord; blade, tobakker, ure, malerier, ispinde, varme pølser og m.m. Her kan tippes, indleveres telegrammer, og skal man have skrevet en lejlighedssang, er Halfdan også mand for det, og takket være sine dygtige medarbejdere kan han, sprogkyndig som han er, tage et job som chauffør for en udenlandsk gesandt nogle uger af og til.

Halfdan er fuld af toner, synger og traller dagen lang, og ved de lokale revyer kan han slet ikke undværes, hverken til tekstforfatning eller med sin sang til eget banjoakkompagnement.«

Sideløbende med forretningen drev fru Lilly Hansen damefrisørsalon salonen blev siden flyttet over i den villa, Halfdan Hansen byggede i 1958 på grunden ved siden af sin stråtekte forretning.

»Gak til Halfdan og køb vin«, var et motto for forretningen, som levede længe efter – bl.a. smukt indbygget i fliseme ved indgangsdøren.

AFFHOLDSØL . CITRONVAND . MESSINA . ORANGEADE

VEJBY CONDITORI
Telf. Askemose 90

Udsalg af brød, mælk, fløde & smør.
Bestilling på flødeskum modtages.

Prøv byens bedste is.
Pinde, valter, portioner, kationer.
Ekstrafr dessert is og islagkager.

Vi serverer rigtig kaffe.

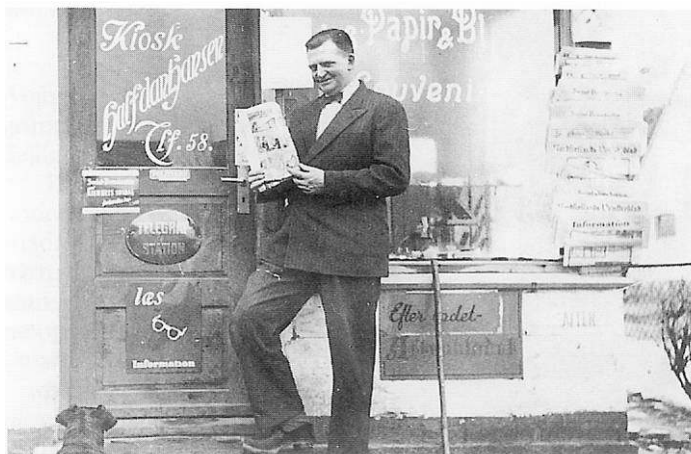
Reel betjening Servering i haven
Kundens tilfredshed vor styrke.
Ærbødigt
Harald Jensen

BOISJER . CHOKOLADE . LAKRIDS . KARAMELLER

Bestilling på flødeskum modtages

»Kundens tilfredshed vor styrke, Ærbødigst Harald Jensen.« Sådan var det på Vejby Conditori, bedre kendt som brødudsalget på Stationsvej 4 i 1949 - året hvor Esther og Harald overtog forretningen fra Poul Hansen, som emigrerede til Amerika.

Harald Jensen var mejerist på Ørekilde Mejeri, så Esther passede butikken til daglig. Her bød man på brød, mælk, fløde og smør. »Bestilling på flødeskum modtages«, hedder det videre i annoncen, hvor man ikke er bleg for at kunne præsentere »Byens bedste is«. Conditoriet serverer rigtig kaffe og byder ellers på affholdsøl, citronvand, messina og orangeade.

Halfdan Hansen foran sin kiosk. Bemærk også skiltet »Telegraf Station«.

En forretningsgade i Vejby for 46 år siden

Harald Jensen, kendt som »Sygekasse-Harald, og senere som sognerådsmedlem, overassistent ved Helsing Kommune og en årrække formand for Vejby Idrætsforening, solgte forretningen til Knud og Olga Jørgensen i 1957, hvor Esther og Harald byggede hus længere nede på Stationsvej. Brødudsalgsgrunden er i øvrigt et af hele fem steder i Vejby, hvor der - i forskellige perioder - har været benzintank. Udover her var det hos smeden Qansen Benzin), hos Købmand Hansen (Esso) og Cykel-Peder (GulD på Tisvildevej samt naturligvis den nuværende Statoiltank, der kom til som Esso omkring 1960.

Tanken ved brødudsalget var nedlagt i 1943, da Esther og Harald Jensen kom til.

Længere nede på Stationsvej kommer vi så til barberen, det nuværende Radio Kattegat. Barber og frisørmester Werner Andersen kom til som afløser for Johannes Jensen i 1949, en årrække lejede han frisørsalonen ud til Lilly Hansen. Werner Andersen var kendt for sin store medalje- og våbensamling. Et studie af den var en lille trøst, når byens drenge brutalt måtte lade lokkerne, da det senere op i 60'erne kom på mode med andet end det karseklippede look, barber Andersen var ekspert i!

Slagtervarer fra butik og vogn

Sideløbende med byens forretninger etablerede en række unge håndværksmestre sig lige efter krigen. Således Thyge Hjelmsø, der fik tømrerværksted på Stationsvej. Gennem mange år en yderst driftig virksomhed, som senere er overtaget af to af Hjelmsøs medarbejdere under navnet Vejby Snedker- og Tømrerforretning.

Indtil 1947 havde slagteren haft til huse i ejendommen Damsbo ved gadekæret. Den gamle slagter Anders Larsen døde i 1947, og hans søn Gunnar Larsen (født 1912) byggede hus og forretning på den grund, der var stykket fra ejendommen. Indtil da havde Gunnar kørt med hestevogn og solgt kød fra slagtehuset, men nu åbnede han og konen Asta egen slagterforretning.

En forretningsgade i Vejby for 46 år siden

Esther Jensen sammen med sønnen Jørgen på trappestenen til brødudsalget.

Gunnar Larsen havde både land- og strandture, hvor han kørte rundt med vognen og solgte kød. På et tidspunkt åbnede han også i sommermånederne et lille kødudsalg i Rågeleje, hvor han lejede lokale hos blikkenslagermester Hagstrøm. På Stationsvej 10 findes nu forretningen Vejby Hobbycentral.

På den anden side af Stationsvej ned mod Kirkebakken fandt man Vejby smedie, som Svend Jensen i 1952 overtog fra Kaj Nielsen. I den anden ende af smedens hus blev der senere indrettet sparekasse, Kronborg Vestre Birks Sparekasse, som siden blev til SKS og SDS til den i rationaliseringens navn først forsvandt fra Vejby og siden helt fra landkortet!

Hentede gæster fra »Rødhætte«

Efter smedien fulgte Askemose Central, en årrække i 60'erne var der vaskeri - Nyvask v. fru Pedersen - i nummer 9. På Kirkebakken holdt Askemosebilen til, vognmand William Nielsen.

Det var dengang, hvor der altid holdt flere taxier klar på Vejby Station, når der kom tog fra København med Gribskovbanens skinnebus »Rødhætte«. Langt op i 60'erne var det lidt af en Vejby-begivenhed at spadsere en tur på stationen med familien en søndag aften. Her var der samlet flere hundrede mennesker, når Københavntoget med lokomotiv foran fattede mod byen.

William Nielsen havde ifølge annoncen for Askemosebilen ikke noget imod en tur til og fra København, og tilbød ligeledes at arrangere en lille udflugt »til de skønne steder i Nordsjælland«.

Brødudsalget ca. 1934. Helma og Carl Jensen med deres datter Gudrun.

Vi bevæger os nu forbi forsamlingshuset og videre til Købmandsgården, hvor der har været drevet handel helt tilbage til 1820'erne, da ejendommen var barndomshjem for P. C. Skovgaard. Madam Skovgaard havde en blandet landhandel, fra 1860'erne var det madam Behrends, der drev forretning. Enkefru Behrends skænkede grunden, som Vejby Forsamlingshus blev opført på i 1882.

Omkring 1930 kom Knud Nebelong Ibsen til. Han åbnede senere forretning i Vejby Strand og rykkede permanent ud, hvor købmand Bendix nu har sin Super I-forretning.

Købmandsforretningen i Vejby blev overdraget til Keller Jensen, der i 1945 solgte til Else Kristensen. Fra 1950-63 var det købmand Flemming og frue, som så blev afløst af Poul og Elna Jensen.

*Gartner
Johs. Lar-
sen med
sin første
bil, 1946.*

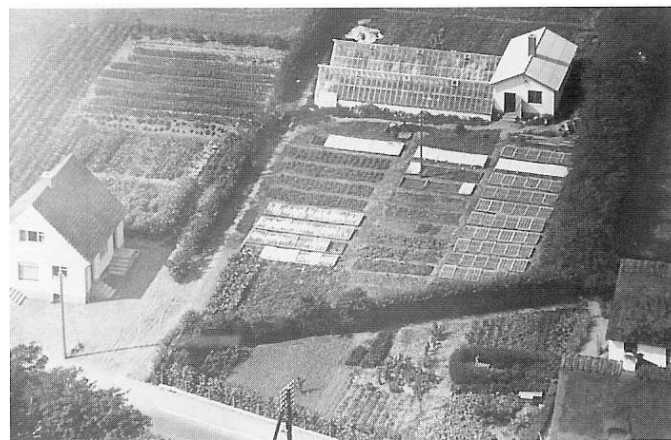
Frugt, grønt og blomster

Gartner Johannes Larsen begyndte som 22-årig i 1940 at sælge planter og grøntsager fra en butik ved faderens hjulmagerværksted (nuværende Gl. Skolevej 2). En cykel med anhænger, der jævnligt tog turen til torvet i Hillerød og et lille stykke jord i baghaven udgjorde basis i starten. Efter befrielsen købte Johs. Larsen jord på den anden side af Stationsvej. Her blev opført en mindre bygning, drivhuse og i 1950, hvor han blev gift med Anny, huset med forretning i gavlen.

I 1946 fik Johs. Larsen kørekort og den første bil, en Pontiac. Om sommeren begyndte han at køre varette langs stranden, og i sommeren 1947 åbnedes grønthandel på Vejby Strand ved siden af Ibsens købmandsforretning.

Et kig i regnskabsbogen for en julilørdag i 1949 viser en omsætning i Vejby-butikken på 209,97 kr. Vejby Strand omsatte for 390 kr., varebilen for 135 kr. Hverdagsomsætningen var typisk det halve. Søster Ema Lar-

En forretningsgade i Vejby for 46 år siden

*Vejby gartneri
fra luften i
starten af
1950'erne.
Til højre taget
af købmands-
gården.*

sen, der passede butikken i Vejby Strand, fik en ugeløn på 75 kr., mens der var 50 kr. til moderen Anna hjemme i Vejby. Regnskabet afslører også, at en halv sides annonce i serviceheftet til sommergæsterne kostede 50 kr.

Sommerudsalget i Vejby strand blev bevaret til starten af 1960'erne, hvor man også åbnede filial i Rågeleje ved siden af restaurant Søstjemen efter nogle år i "Strandbazaren" på den anden side af åen - og kommunegrænsen. Forretningen i Rågeleje blev lukket i 1968, hvor man samtidig foretog en stor udvidelse af butikken på Stationsvej 20.

Lager af nye træsko

Tilbage på Stationsvej i 1949 når vi efter et lille hop nu til installatør Kaj Lindehøj på nummer 26. Kaj Lindehøj flyttede med fru Gudrun og børnene Anny og Jørgen til Vejby fra København i 1946. Kaj Lindehøjs fader var født i Unnerup, fætteren var Poul Hansen, der med konen Ragnhild drev brødudsalget i Vejby. Han rådede Kaj til at starte egen virksomhed i Vejby. Det tog tid at få en byggegrund på Stationsvej, og først i november 1947 kunne familien flytte ind i huset, hvor der også var forretning og værksted.

Kaj Lindehøj blev tilsynsførende for NESA. Udover forretningen i Vejby havde han i 1949 også udstilling i Tisvildeleje. Op gennem 1950'erne udviklede virksomheden sig, på et tidspunkt i 60'erne var der otte elektrikerlæringe. Sønnen Jørgen blev færdig som ingeniør i 1964 og overtog siden firmaet. Flere af de ansatte startede med årene for sig selv, det gælder bl.a. Leif Nielsen.

Overfor Kaj Lindehøj finder vi skomagermester Edmund Petersen, der med fru Ella kom til Vejby i 1934. "Reparationer udføres. Lager af nye

Skomager
Edmund
Pedersen,
hustruen
Ella og
sønnen
Willy.
De to per-
soner til
venstre er
gæster.

træske«, står der i annoncen fra 1949. Sideløbende havde Edmund i mange år taxakørsel, og søn og svigerdatter, Willy og Jytte, har fortsat vognmandsforretning med skolebuskørsel m. v.

Den ekstrafine kaffe - og ankelsokker

Vi bliver på den "ulige« side af vejen og når lige før stationen til Tatol. Parfumeri med sololier, solcreme, tandpasta, hårvand, solbriller, sandlegetøj. Trikotage med badehætter, badedragter, badebenklæder, undertøj, ankelsokker, vat-cellox. Det har Tatol ved Vejby Station i 1949. Og derudover køkkenudstyr, kopper, tallerkener, Fuurstrøm fajance, "Pierrette« strømper. "Husk vor ekstra fine kaffe«, fortæller den

daværende indehaver Kristine Hansen. Siden blev forretningen overtaget af Henny Pedersen til den i 1960'erne blev til tricotage-forretning. "Alt det smarte, Trico har det«, hed datidens slogan.

Fra station og posthus tager vi et spring til Tisvildevej og købmand J. P. Hansen. Jens Peter Hansen var kommet til som kommis, da forretningen blev drevet af købmand Rejkær. J. P. Hansen havde forretningen fra omkring 1942 til 86, hvor Tove og Ove Nikolajsen tog over med den store modernisering.

Udover kolonial og isenkram solgte J. P. Hansen i 1949 også benzin og olie, og der var - som i dag - udsalg fra Helsingør Apotek.

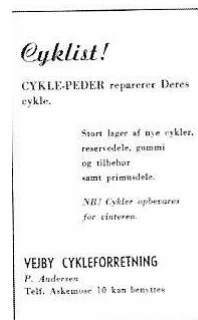

Ægteparret Mary og Herman Klode Hemmingsen, som drev manufakturhandel i Vejby i over 50 år (foto ca. 1984).

Overfor J. P. Hansen finder vi på Tisvildevej 5 Vejby Manufakturhus. Det blev bygget i 1916 af skræddermester Niels Peter Larsen. Da han døde førte enken Jensine Larsen forretningen videre til den i 1934 blev udlejet og senere købt af Mary og Herman Hemmingsen, der havde Jensine boende i ejendommen, til hun døde.

Både Mary og Herman var kendt for deres sirlighed og orden. Forretning, hus såvel som have var altid i den nydeligste orden. Mary og Herman Hemmingsen nåede at fejre 50 års forretningsjubilæum i 1984 og diamantbryllup 10 år senere.

Ved siden af Manufakturhuset finder vi en anden legendarisk Vejby-institution: Vejby Cykleforretning ved Peder Andersen, bare kendt som Cykel-Peder. Det var imponerende, hvad man kunne få repareret for stort set ingen penge hos Cykel-Peder, og det fandt mange efterhånden ud af fra et stort opland. Cykel-Peder reklamerede i 1949 med stort lager af nye cykler, reservedele, gummi og tilbehør samt primusdele. Han tilbød også opbevaring af cykler for vinteren, og havde i øvrigt en årrække Gulf benzinsalg.

Aktive håndværksmestre

Udover de mange butiks indehavere hører en gruppe af aktive håndværksmestre med til billedet af et meget erhvervsaktivt og driftigt Vejby-område i perioden fra årene efter krigen til ind i 1970'erne, hvor der omkring oliekrisen blev lagt en dæmper på aktiviteterne, efter den første store udbygning af byen var foretaget.

Tidligere er nævnt tømrer- og snedkermester Thyge Hjelsø og el-installatør Kaj Lindehøj. Med skal også murermester Henry Larsen, der startede op for sig selv lige efter Thyge Hjelsø, som han havde et nært samarbejde med. Malermester Mogens Larsen måtte i 1949 lade Askemose 72 (købmand Hansen) tage imod besked, men indrettede sig siden på Gl. Skolevej.

Som det hedder i forordet til 1949-heftet:

»Af annoncene på de efterfølgende sider vil De se, at en stab af dygtige håndværkere og næringsdrivende står til Deres disposition med råd og vejledning samt 1. klasses arbejde og varer, så De praktisk taget intet behøver at tage med Dem fra byen, men kan støtte og gavne den egn, De besøger, ved at foretage Deres indkøb hos de lokale næringsdrivende.

Vi håber, De må få en god ferie og hente sundhed og kræfter under Deres ophold heroppe. PÅ GENSYN NÆSTE ÅR. OBS!!! Vær venlig at lade denne lille vejviser blive liggende i sommerhuset.«

